

OTON IVEKOVIĆ: „MAŠČEVANJE V GORINDOLU“.

SPARTACUS:

OB GROBU ADAMIČA IN LUNDRA.

Mir vama, mlada naša mučenika,
v naróčaju ljubljanskega poljá!
Gomile tod gomila se dotika
pod sinjim svodom večnega nebá.*)

Tu doli puška vaju ne doseže
in ne doseže vaju bajonet...
Kdor v zemlje tiho globočino leže,
kaj mari njemu ves sovražni svet!

Več ne bolijo vaju smrtne rane,
ki padla žrtvi sta viharnih dnij...
Nobena britka solza več ne kane
na vajin grob nam danes iz očij.

Solz nimamo nič več... Že posušila
popolnoma sta nam jih srd in gnev...
„Ne bodi zajec!“ — kliče ta gomila
nam vajina — „Slovenec, bodi lev!“

Pokaj bi solze! Solze so vodene!
Po žilah naših polje vroča kri,
razžiga v srcih žive nam plamene
in na obrambo stiska nam pesti...

V molitvi rok ne sklepamo udanih,
nikogar milosti ne prosimo
ko sužnji duš potrlih in skesanih...
Pokoncu glave moške nosimo!

Ponosni vračamo odtod v življenje
z gomile vajine se v ljuti boj
za prava naša v pisano vrvenje,
podobo vajino nesoč s seboj.

Podoba vajina krvava, mrtva
na praporu vihraj poslej naprej
pred nami! Saj kaj drugega ko žrtva
naš boj za domovino je doslej?

In kadar sredi bojov bi klonile
roké utrujene nam posihdob,
in kadar bi nam pešale že sile,
pa se povrnemo na vajin grob!

Grob vajin skupni nepozabni, sveti
pričara v žile novih nam močij;
ta grob nam bo dajal pogum živeti —
pa naj ves svet z uničbo nam grozí!

*) Napisano lani m. oktobra.

PETRUŠKA:

MENIHOVA MOLITEV PRED MADONNO.

Marija, zvezda moja! V temni noči
po Tebi hrepeni popotnik tvoj,
rob večni enkrat vsaj rad videl ōči
kraljice bi in našel v njih pokoj.

Pred tvojo sliko zdaj klečim in molim
nebeško lepi, čisti tvoj obraz,
in v mislih, da ne vidim te nikoli,
nad vse nesrečnega se čutim jaz.

Četudi sem na veke te izgubil,
Marija draga, rože nežni cvet,
častil te bodem in te zvesto ljubil
do zadnje ure svojih tožnih let.

UTA V GOZDU.

V gozdu si našla svoj dom je ljubezen,
kamor hrup mesta ne zajde,
kamor filister, čemerer in jezen,
nikdar si poti ne najde.

Brumna devica, gospodek galanten
tu premenita ulogi,
združita brž se v razgovor pikanten
dušici njihovi ubogi.

Polna dobrava njih vzklikov, njih smehov,
smeje še virček se bister...
Koliko tu pač zapisal je grehov
satan v svoj tolsti register!

NAPITNICA.

„Ej, točajka, polič vina!
Naj ji bode doba jasna,
naj cvete ko roža krasna,
naj živi mi domovina!

„Ej, točajka, še prinesi!
Naj živi mi ljuba draga
sred razkošja, zlata, blaga,
kakor angeljčki v nebesih!

Še, točajka, še ni dosti!
Dragi moji naj živijo,
Bog ohrani tovaršijo,
grehe vse jim Bog odpusti!

Polni čašo z vinom zlatim!
Srečo naj ima stoterno
pa zadene naj kvinterno,
večno naj živi pobratim!

Zdaj še sebi naj napijem!
Naj ves križem svet prehodim,
naj živim, dokler povsodi
vsega vina ne izpijem!

TAT.

I.

Dva pomočnika sedita v predmestni krčmi in pijeta žganje. Prvi je izučen za frizerja, postarn je, dolg in suh in doma na Ogrskem — nekje blizu Temešvara, — njegov drug je mnogo mlajši, po poklicu čevljar, po postavi droben in neznačen, v obraz podoben bledim in večno bolehlavim gosposkim otrokom. Zelene oči ima, ustne blede, lase svetle, kadar izpregovori, se zdi poslušalcu vedno žalosten in nesrečen. Njegov rdečelas in pretegnjeni tovariš vidno gospodari nad njim in njegovo voljo. Zmerja ga, norčuje se iz njega in včasi ga tudi udari. Skrči koščeno pest, sključi in stegne roko, sune ga med rebra.

Soba je nizka in umazana, mala okna so tudi zdaj v poletju trdno zaprta in zaprašena, peč razkurjena in razgreta kakor pozimi in v mrazu, zrak je nasičen z nekakšnim mestnim in zoprnim vonjem, težek je in gost, skoro se ga ne more vdihavati, ampak nekako požirati ga je treba v pljuča kakor tuintam gosto jesensko meglo ali poleten in pocesten prah.

Pomočnika sedita in molčita. Na potovanju sta, iščeta službe, pa je ne dobita. Po malem mestu, ki leži v dolini pod krčmo, kjer pijeta, sta obhodila vse primerne obrtnike, ali delavcev je polno, vsa mesta so zasedena. Čevljarjev je polovico več, kakor jih ljudje potrebujejo. Če se v tej ali oni familiji ne mara učiti sin, če je malopriden in trmoglav, ga dajo k čevljarju. Tudi če je trde glave, če mu noče in noče učenost vanjo in je gotovo, da ostane vse življenje slabih možganov, ga odločijo za čevljarja. Tam mu vendar ni treba misliti. Kopito ima pred seboj, pa nabija nanje. In dreto vleče in smrči.

Tudi brivcev je dovolj. Iz tujine prihajajo kar trumoma, preko meje vro po kranjski deželi kakor kobilice. V mestu je pet samih mojstrov, pa bi pravzaprav dva ne imela dobro kaj delati.

Molčita in sta slabe volje. To se pravi: Mažar je slabe volje, Kranjec ne. Njemu je pač vseeno, ali ima službo, ali je nima, ali ima denar, ali je brez njega. Kadar težijo novci žepe, takrat si sam kupi kruha in vina, kadar je suh in brez dela, ob takih časih vrže culo preko rame, hodi

iz kraja v kraj in prosi. Tu dobi več, tam manj, tu boljše, tam slabše, ali živi se v božjem imenu. In tudi druga ima, Mažara Ferenca, ki je izkušen in ve natanko, kako je napraviti v tem in kako v onem slučaju.

Mažar nagiblje zadnji kozarec žganja, strmi srepo v prazno steklenico, ki stoji pred njim na mizi, in vidno ne mara poslušati Kranjca, nekako mehkovinjeno kramljajočega o svoji minulosti, o lepših časih in o mladem dekletu. Tisti čevljar je vedno tak: kadar ga omami vino ali žganje, stisne roke v hlačne žepe, nasloni se nazaj, zleze skoro do vratu pod mizo, motno pomežikuje, smehlja se in pripoveduje o davnih dnevih, kakor bi se mu sanjalo. Pravi, da je nekoč delal štiri ure od mesta, kjer se mudita na današnji dan, v trgu je imel posel pri imovitem čevljarju. V Plazu pravijo tam, v Plazu. Dogodilo se je, bogsigavedi kako. Zaljubil se je — vanj je prišlo tako, leglo v notranjost — zaljubil se je v gospodarjevo hčer. V tisto Angelino, ki je velika in močna in ima oči podolgovate kakor dva mandlja. In dolge plave lase in rdeča usta. In ki se je pozneje omožila: sèm nekam v te bližnje kraje, koder potujeta in iščeta službe.

Tudi takrat je imel drugove, ki so se šalili z njim in rekli, da se dekleta objame okrog vrata, prime krog pasa in stisne k sebi, da se ga poljubi na rdeča usta, in kadar napoči noč in je vse tiho, se splazi skozi okno k njemu v sobo. Čez dan ni bilo mogoče, da bi jo prijel krog pasa ali poljubil na usta. Vedno je bil kdo poleg, ki bi se smejal, pripovedoval drugim, ki bi se enako norčevali. Ali ponoči je bilo vse tiho tam okrog. Samo mesečina, v spanju se zibajoče sence drevja, šum listja v tem ali onem drevesnem vrhu, ki ga je povzročil dih vetra ali nočna ptica ali netopir.

O tem razklada čevljar, sedi do vratu za mizo, stiska koščene roke v hlačna žepa, zadovoljno se nasmehava in pomežikuje.

„Da si mi tiho! Teremtete!“ — veli slabovoljni Mažar, skrči desno pest in ga sune pod pazduho.

„Čakaj,“ hiti Kranjec, „čakaj!“ — Izza otroških let je vaju udarcev in jih lahko prenaša. „Glej!“

— govori. „Poslušaj, prijatelj, tega ti še nisem povedal. Kaj sem ti že pravil, kako sem vzel lestvo, jo prislonil k zidu, plezal po njej, prekobalil odprto okno, stopil v sobo? A? — Vidiš, nisem še, seveda nisem!“

„Kaj me briga!“ — se jezi Mažar. „Ti si bedak. Mesto možganov imaš v glavi žgance. Če bi ne bilo tako, bi se ne pečal s tistim, kar je minilo! Basta!“

Čevljar ga ne posluša in pripovednje. Vidno se mu zdi vse lepše in lepše in zato se zadovoljnejše nasmehljava: „Prekobalim okno, pravim ti, prekobalim ga. Jaz sredi sobe, Angelina v sami beli srajci na postelji ob steni. Jaz prestopim, ona se prebudi. Vzpne se, z obema rokama tolče po steni, kliče na pomaganje. Meni gre vse na smeh, vse vedno, vedno bolj na smeh: Angelina razkuštrana, v sami srajci, ob steno tolče, kriči in se me boji. Hahahaha! Vsi po vrsti pridejo: gospodar, gospodinja, pomočniki in učenci. Pehajo me, tepo, vržejo iz veže na plano. In za mano mojo obleko kosoma. Najprej nedeljske hlače, za njimi suknjič, srajco, čevlje, klobuk, nazadnje prazniško paličico nekako tako, da se skoro vame zapiči. Ali vseeno: ne mine mi veselje. Angelina v sami srajci, razkuštrana, kričeča, v strahu pred menoj! Pravim ti, haha, pravim ti, hahaha!“

Smeje se vse tako v živih in zanj prijetnih spominih, gleda z motnimi očmi nekam gor proti stropu in od časa do časa pomežikne.

„A kaj te zdaj vse to briga?“ — zarenči vanj Mažar. „Minilo je, pa dobro!“

„Ni!“ — odvrča Kranjec. „Ni in ni! Kako bo minilo, ko vedno misliš nazaj in ti hodijo dogodki vse dni in noči po glavi. In želje imaš, po Angelini hrepenenje. Da bi jo pozdravil: dober dan, kako je? Ali, da bi jo videl samo od daleč. Tam, poglej, po oni poti da bi jo videl iti sredi hriba! Dobro bi delo!“

Desno roko je potegnil iz žepa, kazalec izteguje z njo vred in kaže proti oknu. In poželjivo zašepeče: „Da bi se zasvetilo belo krilo izpod črnega in pomežiknilo kakor poredno oko!“

„Tepec!“ — ga zmerja Mažar, razljuti se in tolče z roko po mizi, da pride krčmar. Pomiri se na videz, roko vtakne v umazana in potna nedra, obrne se proti tovarišu in pričinja z njim miren pogovor.

„Denarja je nama zmanjkalo“ — pravi. „Vrag si ga vedi: prej je še bilo nekaj v mošnji, zdaj ni ničesar!“

Čevljar skomizgne.

„Tudi mesta ne najdeva, da bi ga nastopila“ — nadaljuje. „Reci jim, da stradaš, da se ti neče

več beračiti, da so se ljudje naveličali dajati, da te zapeljuje življenje na nepoštena pota — vseeno: ne rabimo pa z bogom! Denarja ne dobiš več nikjer, voda ti je na razpolago, tuintam suh in plesniv kruh, skodelja neslanega krompirja ali lanskega in nezabeljenega zelja! Kaj so to ljudje, ljudje? Niso, ti pravim, niso, ampak — — Vrag jih vzemi!“ —

Kranjec strmi z motnimi očmi skozi okno in skomizgne z ramami.

„Nihče ne more prestati ob taki hrani“ — se jezi Mažar dalje. „Še pes ne: stekel bi — da bi jih šiba nebeška! Tudi midva ne! Stečeva kakor dva lačna psa, pa planeva nanje, pa jih obkoljeva, razgrizeva — da bi jim odvezel Bog odrešenje! Kam hočeva? —“

„Drugam! Po cesti naprej!“ rešuje čevljar brezbržno jezno vprašanje, s polovico obraza gleda izza mize, smehlja se in misli svoje. Mažar ga ogleduje in izpozna, raztogoti se še huje zgrabi ga naglo za ramo in potrese kakor vihar konopljo.

„Glej ga!“ — rohni vanj. „Glej ga slamo-rezca, češpljevca! Da bi se ti ščurki zaredili v možganih! Jaz premišljam važne reči, togotim se, skrbim, ta pa sedi in sanja o neumnosti! Vrag te dal, motovilo pohabljen, jaz ti bom pomagal!“

Trese ga, da šklepetajo suhe kosti kakor stara drva, a nič ne opravi. Čevljar trobi svojo in za drugo mu je vseeno.

„Izpusti me“ — prosi — „nehaj, bratec, kosti se mi razklenejo, jetra padajo pod mizo. Daj, daj, premisli se, ko si dober človek! Hvala Bogu, ki me je spravil v tvojo bližino!“

Mažar ga izpusti, in Kranjec se zahvaljuje: „Hvala, bratec, Mati Božja naj ti da zdravja in sreče! Ali z menoj je tako in nič drugače: ne morem misliti drugo kakor tisto! Tisto vse, drugo nič!“ —

„A — a!“ preti in reži Mažar. „Da bi vrag rezal iz tebe jermena! Napil si se, pijan si, zato si še neumnější! A iztrezneš se kmalu! Izpila sva, plačati nimava s čim! Krčmar ti izbije pijane muhe s krepelom ali s pestjo! Zdi se mi, da ga poznam! Hud možakar je, preko praga te bo zalučil kakor odpadek!“ —

Mažar neha nagloma, za trenutek pozorno posluša, v sobi ni nikogar, ker se mu zdi, da je tudi veža prazna, skoči nenadoma preko mize, iz sobe v vežo, iz veže na plano. Tudi čevljar hoče za njim, a v veži ga doteče gospodar, za vrat ga zgrabi in drži kakor s kleščami.

„Plačaj!“ — zakriči vanj.

„Nimam!“ odgovori ponižno Kranjec.

„Zakaj si prišel v krčmo?“ — vpraša krčmar in še tesneje poprime.

„Tovariš me je peljal!“ — se izgovori čevljar, zatiska oči, ko ga krčmar pretepa, razprostre roke in noge, ko leti iz gospodarjevih rok na grapasto cesto, in pade na trebuh kakor žaba.

Mračni se že zunaj, nebo je otemnelo, gorski vrhovi zadaj so se izgubili, izginili so, kakor bi utonili v nekakšnem kalnem in neznanem morju. Spodaj, kjer leži mesto, se svetlika množica večjih in manjših luči, ropot prihaja od tiste strani in šum, tuintam med hišami se premika trop črnih in nerazločnih postav, ziblje se dalje in izginja za ovinkom.

Čevljar teče naravnost po holmu navzgor proti hosti, obstane tam, hodi ob obrobem grmičevju, odstranjuje izpred obraza dolgo in šibko leščevje in previdno išče.

Mažar sedi nekoliko na levo, nad polji in na meji pod gozdom, noge ima sključene, komolce upira ob kolena in sloni z glavo v dlaneh. Nič ne govori, vidno in globoko razmišlja, ne posluša Kranjca, ki sede tik njega in pripoveduje o jarem krčmarju. Molči, in ko čez dolgo izpregovori, so njegove besede že po glasu važne in modre.

„Lačna sva“ — pravi. „Že teden dni nisva zajela v pošteni skledi!“

Čevljar prikima lahkoverno in razmišljeno in dostavi: „Obrnilo se bo, obrnilo. Drugam prideva, do drugih ljudij — tam bo boljše! Bog bo dal! Da!“ —

„Ljudje so ljudje!“ — se slabovoljno otresa Mažar. „Tukaj in tam enaki. A ti si pes: tri dni strdaj, četrti dan pojdeš h gospodarju in mu oblizneš nogo! Da bi se ti odtekla voda iz možganov!“

Oba molčita. Okrog je že vse temno, po nebu gori zvezde, mesečev srp se svetlika v vodeni luči na vzhodni in temni strani neba. Svetilke spodaj v mestu se zde svetlejšje, kakor nekakšne vešče so videti, ki bi mirno plavale med črnimi hišami in ulicami.

Mažar je vstal, povzpел se kvišku do leščevja, ulomil šibko vejico, jo opulil in skrivaj razlomil. Ko se vrne in sede nazaj, kaže stisnjeno pest, iz katere gleda dvojje šibic.

„Veš, kje ima čevljar Ahčin svojo hišo?“ — vpraša. „Tam sva bila, vprašal si za službo, moraš vedeti!“ —

„Vem!“ — prikima Kranjec.

„Dobro je!“ — potrdi Mažar in govori naprej. „Ko si ti poizvedoval za mesto, sem jaz

pogledal okrog hiše. Skozi odprto okno zadaj pri tleh sem videl v sobo. Mlada ženska je štela pri odprti miznici novce. Tam je torej denar!“

„Mlada ženska“ — povzame čevljar, ne da bi razumel. „Ahá! Mlada ženska; Bog mi je priča: nisem je videl!“

„Molči!“ — ga jezno ustavi Mažar in doda tiše: „Iz tiste miznice si napolniva možnjo!“

„A-a!“ — se začudi Kranjec. „A-a-a! Glej! Kako?“ —

„Ukradeva!“ — pojasne Mažar. „Usoda bo določila, ali ti, ali jaz! Tu v pesti držim, poglej, dvojje šibic! Ena je daljša, ena je krajša. Vleci! Če potegneš krajšo, pojdeš ti, če izvlečeš daljšo, se odpravim jaz! Vleci!“

Čevljar je iznenaden in začuden obenem, najprej pogleda s široko odprtimi očmi v koci-nasti tovarišev obraz, za tem stegne roke in nekako boječe potegne. Mažar odpre pest in primerja šibici. Kranjec ima krajšo. „Pojdi!“ — mu veli. „Hiša stoji na robu mesta, skoraj zunaj, brez skrbi si. In skozi okno v pritličju zadaj. Denarji so v miznici!“ —

Čevljar stoji kakor obupan, gleda v tla, pomišlja, a Mažar ga prime za rokav, pahne po meji, da se opoteče in izgine v temi.

II.

Noč je prijetna in blagozračna. Petje murinov se izliva iz mej in njiv in travnikov, fantovska pesem plava po bližini in se raztaplja v vsemiru. Včasih zašumi gozd, nenadoma se vzdrami, kakor bi se nečesa spomnil, stresel glavo, zaspal zopet v polnočno spanje.

Mažar sedi sključen na meji, z obema rokama podpira glavo, nič se ne gane, vendar bdi. Čaka čevljarja, ki se vrne pozno — že okrog polnoči. Po hoji se mu pozna, da je vesel, po vsaki kretnji. Skoró priskače kakor otrok.

„No?“ — vpraša važno Mažar.

„Dobro!“ — hiti odgovarjajoči Kranjec. „Dobro je in lepo je in tako, kakor bi si človek nikoli ne mislil, kakor se človeku še ne more sanjati!“

„Koliko si prinesel?“ — vprašuje Mažar dalje in se vidno togoti.

„Tole!“ — rešuje vprašanje čevljar, sede naglo tik njega na mejo, poseže v desni hlačni žep in prinese iz njega majhno, koščku belega papirja podobno stvarco.

„Koga sem videl, koga sem našel, kaj sem doživel, da bi ti vedel, bratec, kako je bilo!“ — govori sladko-navdušen. „Splazim se skozi odprto okno v sobo, razgledam se v mračni mese-

čini, opazim ob steni posteljo, na njej mlado ženo z dečkom na levi in s punčko na desni. Fantek je kodrolašček in se oklepa matere krog vrata, punčka ima svetle lase kakor od zlata ali pšeničnega klasja, ročico steza preko materinih prsi, v spanju ji je odtrgala izpod vrata kos čipk, drži jih med drobnimi in debelimi prstki. To so tiste čipke, to so! Poglej jih, vidiš jih!"

Dviga roko in kaže belo stvarco, Mažar ga udari jezno po laktu.

"Kaj si slabovoljen, predragi, ne jezi se, bratec, dober bodi in veseli se z menoj!" — govori in ga vzpodbuja Kranjec, raztopljen v sladkem čutu kakor mladoletno dekletce. "Glej! Bog mi je priča: ona je bila Angelina. Na sredi ona, na vsaki strani njeno dete: fantek — kodrolašček, punčka — zlatoglavka! Da bi ti mogel to pomisliti, da bi ti mogel to umeti in čutiti! Poglej: to so čipke z njenih prsi! To sem ukradel!"

Mažar prične kleti, vstane nenadoma, odide in izgine v temi, ne da bi se ozrl na druga, ki se stegne vznak po meji, strmi v noč in nebo nad sabo in je zadovoljen in srečen. V višino gleda in vidi navpično nad svojimi očmi tri

zvezde: na sredi veliko zvezdo, na vsako stran majhno in drhtečo zvezdico, in se mu zdi, kakor bi bila tista zvezda Angelina in tisti zvezdici njena otroka: fantek — kodrolašček in punčka — zlatoglavka. Vsi trije so zlati, vsi trije so dobrohotni in sijejo nanj. In v sključeni pesti pod glavo tišči čipke z njenih prsi.

Vse tako leži dolgo miren in zatopljen v sladkem čustvu, nič se ne vzdrami vsled nenadnega gozdnega šuma, vsled plašnega krika nočne živali, vsled druga — Mažara, ki se vrne mračen in zlobnovoljen. Šele njegove besede ga za trenotek prebudijo, pripovedovanje njega, ki je ukradel Angelinine denarje. On jih noče, on ne mara ne njih, ne ničesar zanje.

"Kje si vzel?" — vpraša, "V miznici, praviš! Daj mi, bratec, poslušaj me, ubogaj! Zlo je to, greh je! Daj, da nesem nazaj, skrivaj da nesem!"

Mažar ga ne posluša, za vedno odhaja, izgubi se med črnimi gozdnimi debli. A Kranjec leži vznak na meji, strmi v tri zvezde nad sabo, tišči v pesti košček snežnobelih čipk, sanja v sladkem spominu.

PETRUŠKA:

JAZ POJDEM PO SVETU.

Jaz sem sam, to je res, sredi tujih ljudi,
a nisem privezan nanje,
tudi nisem topol, sam, sredi stepi,
ki zaman tja v daljavo z očmi hrepeni. —
Le poglej na nebo, na te sive meglé!
Niso sive meglé, so žerjavi,
popotniki s severa k jugu leté,
z viharjem se kosajo, s solncem bleste. —

Jaz pa pojdem po svetu kot brat naš cigan,
kot Ahasver od mesta do mesta,
življenje je moje popotni le dan,
zdaj krenem na jug, zdaj na severno stran,
saj brez konca je svet in brez kraja je cesta.

Ko pa pridem do konca, in sreča me smrt,
ali v mestu, li sredi planine,
pa krokarji stkejo mrtvaški mi prt,
poskrbe mi volkovi, da grob bo odprt,
in opravijo skupaj po meni sedmine.

A. MILLET: CERKEV V GREVILLU.

DR. KAREL HINTERLECHNER (DUNAJ):

IZ GEOLOGIJE.

(Dalje.)

Da se naredé tu pa tam vsled učinka gorotvornih sil razpoke v zemeljski skorji, sledi že iz tega, ker se delajo tako eruptivne grede. Vedno ne pride do erupcij ob razpokah, pač pa so razpoke tedaj nekaki kanali, po katerih se preceja največ vode in to najhitreje. Tu pridejo lahko najrazličnejše snovi skupaj. Zato učinkujejo druga na drugo. Iste vode pa imajo navadno vedno iste snovi raztopljene v sebi. Vsled tega se zgodi, da se zamašé omenjene razpoke vkljub mnogovrstnosti raztopin vsaj deloma in lokalno z istimi snovmi. Vse sem spadajoče tvorbe so nekako zaceljene rane na zemeljskem telesu;

enako kakor eruptivne grede. Zato imenujemo udi take usedline kratko g r e d e; kakor pri eruptivnih tvorbah.

Mimogrede naj omenimo, da se sesedajo ravno v gredah rude in rudnine tudi zato, ker nastanejo tam električni toki; saj so dani tu za ta pojav vsi elementi: voda, kovine in razne soli.

Po obliki so grede ogromne deske ali ploče; včasih se cepijo kakor razpoke v steklu, ledu ali v lesenih deskah v 2 ali celo v več razpok. Posamič navadno ne nastopajo; kjer smo izsledili eno tako razpoko, jih smemo pričakovati vedno še kaj več: cele sisteme. S svojo podlago in s krovom so zvezane grede pogosto po

pasu, v katerem se meša njih snov s sosednjo, brezrudno: naredi se impregnacijski pas.

Debelost gred — ki jo predstavlja prema, ki stoji na zgornji in spodnji (levi in desni) gredini ploskvi navpično — ni konstantna; menjava se od 1 do 100 metrov. Poslednje zlasti v meševitih gredah. Kar se tiče dolžine in širine (razsežnost v horizontalni smeri in z ozirom na globočino: proti zemeljskemu središču) pa ne poznamo nikakih zakonov. Zlasti z ozirom na globočino je zato zvezano vsako rudniško podjetje z nekakim rizikom. Navadno velja le toliko, da sega vsaka dolga greda najbrže tudi več ali manj globoko v zemeljsko notranjost.

3. Kristalasti skrilavci.

Kristalasti skrilavci so zmesi, ki sestojé po večini iz vsaj dveh, a navadno iz več rudnin; ta imajo obliko kristalov ali nepravilnih zrn. Zato imenujemo prve kristalaste hribine. Vsi skrilavci se dadó dosti lahko klati v skrile; odtod njih ime v slovenščini. Kjer se nahajajo v njih neskrilave partije, tam imajo poslednje obliko večjih ali manjših leč ali čokov.

Kako so nastali kristalasti skrilavci ni do danes popolnoma razrešeno vprašanje. Ker nimamo tudi v tem oziru v slovenski literaturi še nobene modernim nazorom odgovarjajoče studije, naj se nam dovoli poseči tudi tu malo dalje, kakor bi zahteval pravzaprav namen tega spisa.

Splošno je dandanes priznано, da so kristalasti skrilavci deloma eruptivnega, deloma usedlinskega izvora, da so prav različne starosti ter da so vsled mlajših procesov, kakor je njih material, izpremenjeni in sicer v mineralnem oziru kakor tudi, kar se tiče njih zloga.

Izmed hribin, s katerimi se smo pečali do slej, nima nobena zgoraj splošno označenih lastnosti. Vsled tega smemo pač sklepati, da niso nastali kristalasti skrilavci onim navadnim potom, kakor se delajo hribine na zemeljski površini. Ker nam pa ni znan iz izkušnje razen eruptivnega in sedimentarnega pota noben drug način, po katerem se delajo na zemeljski površini hribine, zato sklepamo dalje, da so nastali kristalasti skrilavci pod zemeljsko površino.

Pod zemeljsko površino so odločujoči od onih činiteljev, ki jih pozna znanost doslej, in ki so najbrže edini za izpremembe hribin merodajni: gorkota, tlak in vulkanske erupcije.

I. Teorijo, ki se opira pri razlagi postanka kristalastih skrilavcev predvsem na visoko tem-

peraturo, ki je v zemeljski notranjosti, dalje na vodo, ki je ravno pri tej visoki temperaturi silno razgreta in končno tudi na ogromni tlak, po katerem naj bi učinkovale vrhne plasti na spodnje, to teorijo nazivljamo regijonalni metamorfizem. Podzemeljske erupcije nimajo pri tej razlagi nobene vloge; enako tudi ne z njimi zvezana gorkota i. t. d.

V tem oziru, kakor tudi sicer v naravoslovju, mora biti odločujoče za mislečega človeka tole: Kjer nimamo zadostnih izkušenj, tam nimamo merila, brez zanesljivega merila pa ničesar ne moremo dognati. Zato je največ, kar učé pristaši teh nazorov, lepa — teorija; do onega stadija, ko smemo govoriti o izpoznanjih na tem polju, nam pa manjka — skoro prav vse! O globočinah, do katerih ne more prodreti človek, ne vemo skratka ničesar.

Pomisliti je pa še drugo. Izkušnja nas učí, da znaša geotermiska globinska stopnja za vsak kilometer približno 30°. Ako se naj izpremeni hribina pod navedenimi pogoji, si moremo misliti zato, da presega njena temperatura vsaj večkrat ono 100° C. Tej gorkoti bi pa odgovarjala globočina mnogo 1000 metrov. Tu moramo vprašati vsled tega: kako so se pa izpremenile one hribine v kristalaste skrilavce, ki so dokazano razmeroma zelo mlade, ki niso bile vsled tega še nikoli v toliki globočini, da bi se bile tako silno segrele, da bi bila sploh mogoča njih sprememba? —

Ako naj bi priznali regijonalni metamorfizem, smo upravičeni vsekakor zahtevati preciznega tozadevnega dokaza, argumentov, katerim se ne more ugovarjati v nobenem oziru. Takih pa doslej ni bilo mogoče doprinesiti.

II. Drugo skupino misli, ki se peča z razlago postanka kristalastih skrilavcev, nazivljamo dinamski ali dislokacijski metamorfizem. V poštev prihajajo tu prav isti elementi, kakor pri regijonalnemu; razlika je le ta, da povdarjajo tu predvsem tlak. Kar se vode tiče, pa lavirajo izvestni krogi. Preje so trdili, da pride le ona voda v poštev, ki se nahaja v usedlinah že od onega časa, ko so se sesedle v vodovju (vadozna voda). V novejši dobi pa priznavajo tudi nekak efekt onih vodâ, ki se šele porajajo iz vulkanskih gmot, ki so še v zemeljski notranjosti, to se pravi onih vodâ, ki še niso bila nikdar na zemeljski površini in ki jih imenujemo juvenilne¹⁾ vode. Kakor bomo poka-

¹⁾ juvenis, (lat.) mladenič.

zali pozneje, je pa to bistven razloček. Z drugo trditvijo pade ipso facto vsa ta teorija.

Brez pridržka naj priznamo, da je uloga tlaku za izpremembo hribin zelo velikega pomena. Saj vidi že nestrokovnjak lahko tuptam v naravi fantastno zveržene plasti kakor tudi zmečkano, strto kamenje. Vkljub temu pa ni pripisovati teoriji, ki je fundirana na tem prikazu, onega pomena, kakor bi to hoteli nekateri. Tu velja namreč ono, kar smo že omenili pri regijonalnem metamorfizmu: v tem oziru nam ne dostaja opazovanj, vsled tega nimamo merila, brez tega pa ničesar ne vemo! Domnevanja pa dokazujejo ravno tam najmanj, kjer govori narava sama — proti!

V nešteti slučajih vidimo usedline popolnoma zmečkane; njih lega je dandanes taka, da mora priznati vsak geolog brez izjeme: na snov je moral vplivati silen tlak; vsak geolog pa mora obenem tudi priznati, da ni snov zmečkanih plasti nič bolj kristalasto razvita kakor inaktne partije.

Kot izgled naj navedemo tercijarne, torej popolnoma mlade skrilavce Glarnskih Alp. Dislocirani in zmečkani so tako silno, kakor je to videti tudi na kristalastih skrilavcih le redko. O licu kristalastih skrilavcev pa ni zaslediti na njih — prav ničesar! Ravno tam se nahaja dalje neki apnenec — imenujejo ga „Lochseiten Kalk“ —; mehansko je prestal, kar sploh more doleteti kako hribino; in izpremembe? Niti od daleč ga ni mogoče primerjati tako imenovanemu kristalastemu apnencu. O novo, vsled tlaku nastalih mineralih pa — niti sledu ni.

Sedaj pa nasprotni slučaji. V nizkih Turah se nahajajo karbonski skladi, ki so filit-sko izpremenjeni, ki ovajajo torej lice kristalastih skrilavcev v prvem njih stadiju; in sledovi mehanskih sil, ki naj bi bile vplivale na nje? Njih! — Rastlinski ostanki so ohranjeni v njih še sedaj, ne da bi bili sploh kaj izpremenjeni in grafit teh plasti ovaja še popolnoma jasno lastnosti premoga, iz katerega je nastal! V Stubajskih Alpah, na gori Monte Rosa pa so tudi popolnoma vodoravno ležeče tvorbe docela kristalasto razvite. Isto ovajajo nekateri kristalasti skrilavci iz Atike itd.

Že doslej navedeno samo na sebi govori dovolj jasno proti temu, da bi bil dinamometamorfizem prava razlaga, kako so nastali kristalasti skrilavci. Ker ga pa zagovarja celo nekaj prvih petrografov-geologov (Rosenbusch, Becke, Berwerth, Grubenmann), in ker je njih teorija dandanes poleg kontaktmetamorfoze, s katero se bomo pečali pozneje, najbolj razširjena, zato še nekaj podrobnosti.

Riecke-jev princip. Mislimo si kako nasičeno raztopino. Iz iste snovi, iz katere je poslednja, vtaknimo vanjo dve prizmi. Eno prizmo stisnimo preko nje daljše osi; mesto tega jo lahko tudi raztezamo v smeri (daljše) osi. V obeh slučajih se prične v onem pasu, ki se zožuje, prizma topiti. Snov, ki jo izgubi prizma, s katero operiramo, pridobi druga, ki je ostala med tem v miru. To je fizikalno dognano. O tem torej ni dvoma.

Navedeno fizikalno dejstvo izrabljajo pripadniki dinamometamorfizma z ozirom na kristalaste skrilavce tako-le. Na plast, ki leži pod zemeljsko površino, pritiskajo vse višje ležeči skladi. Vsled tega pritiskajo tudi na vsak posamezen element spodnje plasti. Na posamezna delca poslednjih pa ne vpliva ta tlak enako, torej niti ne na vse ploskve istega telesca. Najbolj učinkuje omenjeni tlak na one ploskve, na katere vpliva navpično, a najmanj na one, kojih smer je vzporedna s tlakovo smerjo. Končni efekt naj bi pa bil, da postajajo vsa ta telesa vedno tanjša, a obenem širša. Mislimo si knjigo, ki leži na mizi in ki jo obtežimo. Po tem principu naj bi postala zaradi obteževanja tanjša; na mizini ploskvi naj bi se pa razlezla bolj in bolj v širjavo, recimo podobno kakor kaplja gumija, ki jo pokrijemo z listom papirja ter stisnemo.

Poleg tlaku zahteva ta teorija zadostno visoko temperaturo ali pa zadosti vode, v kateri se naj raztopé stisnjena delca.

Napram tem trditvam, kajti izpoznanja niso, moramo pripomniti sledeče. Predvsem so nam one globočine, za katere tu gre, popolna „terra incognita“. Kaj velja v takem slučaju za naravoslovca, smo pripomnili že ponovno. Dalje vemo, da imajo do pičice enako strukturo razen — posito sed non concesso — dinamometamorfnim potom nastalih skrilavcev tudi take hribine, ki je nanje vplivala lava in to brez dokazanega posebnega tlaku. Zato moramo vprašati: Kako je pa nastal tu oni zlog, ki ga uzurpuje dinamometamorfizem le kot posledico enostranskega tlaku? Končno se pa mora posebno povdariti, da imajo tudi v kristalastih skrilavcih vse mineralne komponente one oblike, ki jim gredo po njih kristalanem sistemu. Vse izjeme so le nekaj patološki pojavi. Na dotičnih mestih se dotične rudnine pač niso mogle razviti — normalno, ker jim ni dostajalo prostora.

Hotel bi poznati kak amfibolit, ki je iz samih listastih amfibolov; ali obratno, kak gnajs, čigar sljuda ima le ali vsaj v pretežni večini obliko stebelc in vlaken; in celo kremenjak ali živec!

Po omenjeni teoriji bi pa moralo priti tudi do takih oblik.

Diskusijo o tem predmetu bi sicer lahko še nadaljevali, a ker se naj pečamo itak še z eno teorijo, naj navedemo le tole, da stvar nekoliko skrajšamo.

Na Češkem in v sosednih kronovinah ter deželah, so kristalasti skrilavci, ki so izvrstno skrilavi (nimajo ni 1 cm² prelomine¹⁾), ne da bi ovajali sljudinih listov, ki stoje na ploskvi skrilavosti — navpično. Kako bi bili ti nastali? Ali si naj mislimo mar, da se menja smer tlaku od milimetra do milimetra, in to ne pravilno? In kaj tam, kjer izgube skrilavci sploh svojo skrilavost, kaj je povzročilo njih kristalasto lice v teh slučajih? —

III. Kontaktni metamorfizem. Mislimo si ravnino; na njej so večji in manjši kupi, izorana polja, krtine itd. Po zimi pobeli sneg to ravan ter izenači vse nepravilnosti v slučaju, da ga zapade dosti. Spomladno solnce ga prične topiti. Vprašanje je tu kako? Kupi in krtine se vidijo, kakor bi silili iz snežne odeje, v tem ko je vse okoli še belo.

Podobno sliko je videti v nekaterih krajih, kjer je mnogo granita. Kakor silijo kupi in kupčki iz snežne preproge, enako se izkušajo navi-

dežno otresti celi granitasti čoki ali pa vsaj posamezni njih deli kamenene svoje odeje.

Taka ozemlja so, ki nam ovajajo postanek kristalastih skrilavcev. Neštetokrat vidimo namreč tu, da se raztezajo posamezne plasti z držema preko granitov. Kemijska analiza ovaja popolnoma jasno, da je snov teh plasti na vseh mestih popolnoma enaka; drugačno je le njih lice. Ena in ista plast — zasleduje se jo lahko korakoma — je v bližini granitovi iz samih kristalov in obenem skrilava, a na drugem koncu je prav vsakdanji, popolnoma neizpremenjeni — glinasti skrilavec, drobniški peščenjak, drobn. skrilavec ali kaka podobna usedlina. Že na oko se izpozna v njih posamezne, tenke plasti. Ali vzemimo apnenec. Na enem koncu je v takih slučajih lahko popolnoma neizpremenjen, na drugem pa ovaja vse one lastnosti, ki jih priznavajo vsi strokovnjaki brez izjeme kot neprvotne, kot sekundarne. Med obema licema je v vseh sem spadajočih slučajih neprekinjena vrsta prehodnih stadijev.

Iz tega sledi kakor beli dan jasni sklep, da mora biti bližina granitova kriva vseh tozadevnih izprememb, ki jih ovajajo brezdvomne usedline v njegovi bližini. Sistematiško razlago teh pojavov imenujemo kontaktni metamorfizem.

¹⁾ = Querbruch.

VEKOSLAV:

HREPENENJE.

Tam zunaj šumi življenje,
tam zunaj šumi večer,
a v srcu hrepenenje
budi se in nemir.

In nekaj mi sladko šepeče:
— O pridi, ti znanec moj!
Na strani prostosti in sreče
razjasni obraz se tvoj!

Glej, z mano pojdeš po svetu,
tak daljen je, tak prost! —
Čemu bi leta v cvetu,
čemu ljubav, radost? —

O vem, to je hrepenenje,
prostejše kot vsa prostost,
bolj živo kot življenje.
bolj mlado kot mladost!

H. REGNAULT: OBGLAVLJANJE V TANGERJU.

JOS. KOSTANJEVEC:

PREPOZNO.

IV.

(Dalje.)

Visoko na nebu je stalo solnce, gozdovi okoli Dola so se zibali v rahlem šepetu, pripovedovala so si stara debela o nekdanjih, davno minilih časih, lepih pomladnih dneh, ki se ob spominu nanje raztaja srce in orosi oko. Prisluškovala so mlada drevesa, začudila se in zahrepenela. Iz line dolskega zvonika se je tedaj oglasil zvon, zvonilo je poldne. Tam doli po strmi poti z najvišjega griča pa je stopala gruča ljudij, pred njimi štirje možje z nosilnicami. Počasi in previdno so stopali in tiho, kakor bi se bali, da se zbudi oni, ki je ležal na zelenih vejah, zakrivajočih malo, komaj vidno rano na desnem sencu. Kadar je skozi presledek gostega drevja šinil solnčni žarek na list, ki je bil najbližji sencu, je zablestela gornja stran krvavordeče, se je zasvetila velika lisa strjene krvi na njem, kakor bi bila oživila. A zbledela je in umrla, kakor hitro se je skril solčni pramen za košatimi debli.

Tam na ovinku je rastla stara samotna bukev na mali jasi. Gruča ljudij se je pomikala bliže, ustavila se pod njo. Položili so možje nosilnico na tla, da bi se odpočili. Tedaj je pa zašumelo v vrhu bukke, globok vzdih je pretresel košati vrh, in pripognile so se veje nizko doli nad nosilnice. In bogve odkod, kamor se je bila skrila pred pohotnimi solčnimi žarki, je padla rosna kaplja na blede lice na nosilnicah. Stara bukev je zaplakala, je izplakala edino solzo, ki jo je še imela. In blede obraz pod njo se je zasvetil, kakor bi se bil nasmejal ter se ji zahvalil za sočutje, ki mu ga je izkazala iz hvaležnosti na one prošle čase, ko sta se tolikrat pogovarjala sama in nemoteno, zjutraj ko je vzhajalo solnce, zvečer ko so polegale že temne sence po dolih in jarkih. Vzdignili so možje nosilnice in so stopali po poti navzdol, za njimi pa je še dolgo zrla stara bukev ter se poslavljalala...

Stohec je stopal nekoliko ob strani. Nizko mu je klonila glava, roke je imel sklenjene na hrbtu, in mučne so bile njegove misli. Bilo mu je, kakor bi stopal sam za lastnim svojim pogrebom. Kolikor je šlo nižje, toliko je bilo žalostneje. In Stohec je videl, česar niso videli drugi. Zašli so bili med hrastje. Zgenilo se je visoko, sto-

letno drevo in je začudeno vprašalo: „Ali ni to Tone, čestilec naš in naš prijatelj?“ — „On je,“ je odgovoril Stohec. — „Sklonite se in pozdravite ga zadnjič, zakaj zaslužil je, da se ga spomnite in da ga ohranite v spominu,“ je dejal starec svojim mlajšim bratom. In priklonila se je veja za vejo in njih senca je poljubljala otrpli, smehljajoči se obraz.

Za hrastjem se je pojavila dolga vrsta vitkih jaggedičev. Na prvem se je belila nova razpoka od visokega vrha pa skoro do tal. Treščilo je bilo vanj pred kratkim, in listje je viselo žalostno po osmojenih vejah. Ni se več menil za sanje svojih sosedov, za njih nade in upe, njegovo srce je bilo umrlo. A ko so prišle mimo nosilnice, ko se je pojavil izmed vej blede obraz ter se ozrl vanj, je nesrečnež strepetal kakor bilka na vodi, in srce se je za hipec zdramilo ter oživel v veliki bolesti. Začudili so se zdravi sosedje temu nenadnemu pojavu, a ko so tudi oni zagledali blede obraz, so se zavedli. Umolknilo so, niti z listom niso trenili, dokler so korakali mimo možje. A zadnji je zaklical Stohec: „Vrzi namesto nas grudo zemlje na njegovo krsto, ko ga boste polagali tam doli za cerkvijo v njo, ki nas je rodila vse skupaj iz ene snovi, vas in nas. Ali je kaka razlika med nami?“ Stohec je molče pokimal, trdo truplo se je zibalo dalje med vejami na nosilnicah...

In Stohec je videl tudi, kako se je poslavljaljo od mrtveca malinje in robidovje, ki je rastlo ob poti, kako se je vzdignila iz potoka vrbova veja ter pokropila njega, ki je stopal tolikrat tod okoli ter poznal in ljubil sleherno vejico, sleherno bil. Vse je videl in hkratu je spoznal, da njegov prijatelj ni umrl, da živi dalje, da živi večno življenje. Vedel je, da kadar bo hodil po teh potih, ga bo videl, kako živi, kako diha med temi nasadi, kako živi in diha v njem vsa okolica...

Zablestela je pred njimi vas s svojim belim zvonikom. Stohec se je ozrl tja gori, pogledal v line. Črnelo je tam troje zvonov, a nobeden se ni genil. Kako je, da ga ne pozdravijo oni? Ali jim ni bil prijatelj, ako morda drugokrat ne, pa vsaj v oni prelestni noči, v božični noči, ko se otaja ob njih glasovih vsakdo, še

tako zakrknjeno srce? Zaskalelo ga je v prsih. „Tudi oni ga morajo pozdraviti“, si je dejal. Troje začrnelih, opolzlih vrvi je viselo navzdol in se zibalo v popoldanski sapi. Tja je pristopil Stohec in prijel vse tri hkratu. Zazvonilo je, zaplakalo. Stohcu pa je odleglo, — vlekel je, zvonilo je. „Tudi ti so ga pozdravili“, si je dejal skoro veselo. A tedaj je prisopel nekdo izza vogla, in zabrekel, popolnoma obrit obraz se je skoro zadel v Stohca.

„Kaj počenjaš, človek? Takšnemule zvoníš, ki ga že pečejo tam doli, sam Lucifer in vsa peklenska drhal. Takoj ustavi, ti pravim, drugače ne bo dobrega!“

In možiček je prijel Stohca za roke in mu izkušal izviti vrvi.

„Tistega, ki se z njim poslavljajo griči in doli, drevesa in grmovji in potoki, tistega naj tudi ne pozabijo zvonovi“, je dejal Stohec popolnoma mirno ter odrinil možička z nogo od sebe. —

„Ti ne veš, kaj delaš, človek. Pusti, ti pravim!“

Toda Stohec se ni zmenil zanj, zvonil je dalje in zvonovi so plakali. Cerkovnik pa je stekel v župnišče.

Med tem so bili izginili nosači z nosilnicami za cerkvijo. Na koncu pokopališča v kotu ob zidu je bila mrtvašnica. Tam so položili mrtvo truplo v krsto, ki je bila vedno po ena pripravljena za vsak slučaj. Ko so se vračali, je Stohec prenehal z zvonjenjem. Stopil je tja doli v mrtvašnico, pokropil prijatelja ter rekel:

„Glej, izpolnil sem svojo dolžnost do tebe, pozdravili so te tudi zvonovi.“

Ko se je ozrl, je stal za njim župnik. Motril ga je s svojimi vodenimi očmi dolgo in strupeno, kakor bi si hotel dobro vtisniti v spomin obraz človeka, ki se je drznil poseči v njegove posle. Ustne so se mu tresle, a nobena beseda ni prišla čeznje. Stohec pa je stopal mirno mimo njega ter ponavljal:

„Tistega, ki so se z njim poslovili griči in doli, drevesa in grmovje in potoki, tistega tudi niso smeli pozabiti zvonovi.“

Župniku je polagoma izginil trdi izraz razlice, stopil je v mrtvašnico ter pokropil mrtveca. Zamrmral je nekaj med zobmi, nenadoma je zablestela solza v njegovih očeh, a cerkovnik je gledal prestrašeno, kaj se je zgodilo z njim, ki se vede hipoma tako čudno, tako neodločno. Ni si vedel razlagati tega trenutka.

„In še pokropil ga je,“ je pripovedoval popoldne sosedom...

Umazano, deževno vreme je bilo drugega dne... Nizko so viseli oblaki nad griči, gozdovi so bili zaviti v velike sive pajčolane, odeli so se bili v žalost. Pod vaškimi jablanimi okoli cerkve je ležalo mokro pomandrano cvetje, ki se je bilo osulo po noči. Vaščani so ga prenašali dalje mimo cerkve, prav tja do mrtvašnice, da se je videla vsa pot, kakor bi bila nalašč posuta z njim. Hodili so tja iz radovednosti, da bi videli, kakšen je človek, ki je usmrtil samega sebe. Zakaj v Dolu se ni zgodilo kaj takšnega, odkar pamtijo ljudje. Vračali so se razočarani, ker Tone je ležal mirno in s smehljajem okoli ust, kakor bi bil pravkar sladko zaspal, ležal tako, kakor so ležali v smrti njih očetje in sinovi na črno prepreženih odrh v nizkih svojih sobah. Zjutraj, ko so prišli prvi v mrtvašnico, so se začudili, Tonetova krsta je bila vsa posuta s prvim pomladanskim cvetjem, z najlepšim cvetjem, ki klije samo po vrtovih. Ugibali so, kdo bi ga bil prinesel tja, a nihče ni ugenil. Nasula ga je bila na krsto noč in noč je zabrisala sled za usmiljenim človekom.

Župnik je večkrat pogledal skozi okno, a vselej, ko se je pojavila tam spodaj večja gruča ljudij, je izginil v sobi. Bil je nemiren in čmeren ves tisti dan. Prišel je k njemu cerkovnik še predpoldne ter vprašal, ako gospod česa želi. Župnik je zmajal z glavo, a oni je odšel. Komaj so se pa zaprla vrata za njim, že je stopil tja ter prijel za kljuko, kakor bi ga hotel poklicati nazaj. Toda tisti hip se je premislil ter obstal.

„Ne“, je zamrmral, „naj bo tako, srce naj molči, kjer mu je napoti dolžnost!“...

Proti večeru so prinesli štirje možje na rokah krsto iz mrtvašnice. Zanesli so jo tja v kot, kjer je bila izkopana jama. Bilo je tiho in žalostno, ko so spuščali krsto tja doli.

Tačas je pristopil Stohec k odprtemu grobu, vzel prvo gručo zemlje, obrnil se tja proti gozdovom ter dejal:

„Najprej v vašem imenu, griči in doli, drevesa in grmovje in potoki!“

Zabobnela je gruča na krsti v zadnji pozdrav. Vrgel je še drugo v svojem imenu ter odstopil. Iz oblakov pa se je prav tistikrat zopet vsul dež, megle so lezele niže in niže...

V.

Lepo je bilo tisto popoldne na Tonetovem posestvu v Dolu, ko je pripeljal svojo družico za življenje prvič na svoj dom. Mlada, kakor jutranja rosa je bila, lepa kakor sen, iz oči je

sijala nedolžnost in dobrota. Kadar so se zao-krožile rdeče ustne na nasmeh in so se izpod njih pokazali kakor riž drobni in beli zobje, se je raztajalo Tonetovo srce, se mu je razveselila duša. Gledal jo je in gledal in ni mogel razumeti svoje sreče. In ni mogel pričakati časa, ko se bodo razšli svatje, do jo bode nemoten prvič objel kot svojo ljubo ženko in pritisnil na svoje koprneče srce. Sinove sreče se je veselila mati. Blaženosti je žarel in se pomladil nagubani obraz, otrple noge so postale gibčne, in sukala se je po kuhinji, kakor bi jo bila objela šele dvajseta pomlad. Vse je bilo veselo, vse srečno.

In ta sreča je trajala na Tonetovem posestvu celo leto. Ko pa je prihodnjo jesen začelo rumeneti listje na jablanah in hruškah za hišo, ko so prvi listi že cepali na vlažna tla, tedaj je Tone strahoma zapazil neko izpremembo na svoji ženi. Postala je otožna in tiha kakor nikdar prej. Najrajša je posedala v kakem kotu, naslanjala glavo v roke ter zamišljeno zrla tja vun. Nje pogled je tačas splul nekam v daljavo, s pogledom je splula tja njena duša.

„Kaj ti je, duša moja draga?“ jo je nekega dne vprašal Tone. „Glej, tvoja žalost je moja žalost. Razodeni se mi!“

Zmajala je samo z glavo in mu ni odgovorila ničesar. Prisedel je k njej in položil svojo roko okoli njenega pasu.

„Pusti me“, je dejala nevoljno ter se otresla njegove roke.

Tone ni verjel svojim ušesom. Zapeklo ga je v srcu kakor živi ogenj. Planil je kvišku ter odšel. Niti ozrla se ni za njim, kakor bi se ne zavedala, kaj se je zgodilo. A prav tisti dan je bilo, da se je dvignila med njiju ona nevidna stena, ki je postala obema tako usodna.

Od zdaj sta se ogibala drugi družega. Ona je posedala kakor po navadi, a Tone je stikal po hiši za delom ter se izkušal razvedriti. V prodajalni je opravljala posle njegova mati.

Zastonj si je Tone ubijal glavo, kako in zakaj je vse tako prišlo. V njegovem srcu je plamtela še vedno ona globoka ljubezen do žene, kakor prvi dan ko sta se poročila. A iskal je vzroka, ki je odtujil njemu njeno srce, in ga ni mogel najti. Tako je postajal z vsakim dnem bolj nesrečen, in z njim je bila nesrečna njegova mati.

Zgodilo se je tiste dni prvič, da je Tone presedel ves večer v gostilni. Pil je mnogo in ker ni bil vaje, ga je vino omotilo, da se je pozno v noč lovil proti domu.

Krasen jesenski večer je bil. Nebo je bilo jasno kot oko, na njem je plul mesec ter razsvitljaj okolico. Oddaleč so se svetili obronki gričev kakor srebrni, ob poti je z rezkim šumom cepalo listje raz drevje. Spomnil se je Tone onih lepih belih noči, ko je še hodil k svoji sedanji ženi, živo so mu stopali pred oči oni lepi trenotki, dasi je bila sedaj težka njegova glava in so se opotekale njegove noge. Njegovo srce je zahrepenelo nazaj v one čase, zahrepenelo s toliko silo, da se je ustavila njegova noga ter se je naslonil na deblo mlade lipe in zaihtel na glas kakor otrok. Dolgo je slonel tako, dolgo je plakal.

„Kakšen otrok sem,“ se je zdramil naposled. „Ali se spodobi možu, da joka?“

Dvignil se je in stopal dalje. Toda nič ni pomagalo, dasi se je zavedal, kako žensko in moža nevredno je njegovo sedanje vedenje. Ni se mogel otresti te mehkužnosti in že tistikrat je vedel, da se je ne otrese nikdar. Že tistikrat je slutil, da ji nazadnje podleže.

Dospel je do svoje hiše. Gori v prvem nadstropju, v sobi svoje žene je videl še luč. Toda ni hotel skozi glavna vrata, stopil je za hišo, da bi prišel noter skozi mala stranska vrata. Hodil je natiho, niso se čule njegove stopinje.

Ko je stopal mimo drvarnice, se mu je zdelo, da je nekaj zašumelo notri. Stopil je bliže, vrata so bila odprta. Tedaj je prižgal užigalico in posvetil. Vpadla mu je roka in oči so se mu izbulile. Trd kakor kamen je obstal, ni se mogel geniti. Mimo njega pa je tačas švignila senca in izginila v noči...

Preden se je popolnoma zavedel, je šla mimo njega tudi njegova žena. Stopala je naravnost po stopnicah v svojo sobo. Tone pa se ni upal za njo. Ko je zaprl duri za seboj, je sedel v kuhinji na stol ter preždel tam vso noč.

Sedaj je razumel vse, žena ga je varala z mladim, nedoraslim fantom iz vasi, s sinom nekega vinskega trgovca. Vzkipelo je v njem, žaljena je bila njegova moška čast. Obračunati mora z obema, oko za oko, zob za zob.

Ko je pogledala zora v kuhinjo, je stopil gori v sobo k njej. Spala je še trdno, in rahlo so se dvigale prsi, kakor človeku, ki ima čisto vest in ni storil nikomur nič žalega. Okoli usten je krožil smehljaj, in lasje, padajoči čez čelo, so se svetlikali v vzhajajočem solncu.

Tone se ni genil z mesta, nekaj mehkega je leglo v njegovo srce in ga popolnoma objelo. Potegnil je z roko čez čelo ter stopil iz sobe.

(Konec prih.)

ROMANCA.

MARINETTI IN NJEGOVA ŠOLA.

(Dalje.)

La ville charnelle." La Ville charnelle je knjiga ljubezni, kakor jo imenuje Marinetti sam. — Karakteristična za to zbirko pesmi je dedikacija, ki ji jo je Marinetti postavil na čelo:

„Je dédie re livre d'amour
à mes fossoyeurs
Pourqu' au dernier soir,
Sous la chair lasse et auguste
D' un beau ciel priutancier,
Et parmi la bousculade
Des croix soûles et des herbes passionnées,
Ils veulent bien ne pas secouer mon corps
En songeant aux lèvres féminines
Qui l' ont embaumé de volupté,
religieusement."

Svojim „grobokopom“ je torej posvetil Marinetti to knjigo, da bi njegovega trupla pri pogrebu preveč ne tresli, misleči na ženske ustnice, ki so ga mazilile z nasladnostjo...

Imenovana je zbirka po prvi pesmi, ki ji je predmet bajno orientalsko mesto,^{*)} kjer se mešajo vse erotske moči narave. Jak, silen, drzen, luči pijan, simboličen faun, ki se smehlja solncu in reži noči, se nam roga iz teh verzov, pisanih z uprav orientalsko fantazijo. „Afričansko solnce je napolnilo Marinettijeve oči z nasladnimi vizijami,“ pravi neki francoski kritik.

Knjiga je vzbudila veliko navdušenja, pa tudi mnogo graje. Zasluži jedno kakor drugo, in Marinettiju, jako mnogokrat vrednemu neomejenega občudovanja, je treba včasih nekoliko oprostiti. Včasih pretirava.

A. Cesareo piše: To je pesem „principio di secolo“. Ko si jo prečital, si pijan, pred očmi se ti svetlika, možgani ti gore, usta so ti suha in žejna kakor da si dobil solnčarico od „vročih žarkov halucinujočega solnca, ki jo je rodilo“. —

Angelo Raggianti pa pravi v „Giorno“, da se je, prebravši pesem „Le directeur s'amuse“, vprašal: Ali sem mogoče jaz popolnoma izgubil smisel za grandioznost v poeziji in drzno liriko ter sem postal glup pedant, kakor kak profesor na liceju, ali pa je Marinetti oni, „che ha smarrito il senso comune“. Nekaj časa se je boril z

dvomom, nato pa se mu je zdelo, kakor, da se mu je prikazal pesnik ter mu z ironičnim usmevom odgovoril: „Bedak, ali nisi opazil, da so moje pesmi pisane za šalo, da se norčujem iz tebe in vseh bralcev, da se zabavam ob tem, ko gledam vaše neumne obraze?“ Vesel, da se je porodila ta imenitna misel v njegovi glavi, pravi, da mu je v mislih rad odpustil psovko, samo, da so tudi ljudje, ki nimajo „la sua dolcezza d' animo“ in ki pesnikove šale ne razumejo, ali pa jo preveč dobro razumejo, ter se nad njim srdijo, kajti njihovo mnenje je „che colla Musa non si scherza“.

Ne čndimo se besedam italijanskega kritika, kajti tudi mi smo si zaznamovali to pesem kot jedno najbolj eksaltiranih.

Njena vsebina je sledeča:

Meseca junija o polnoči, ko je na deželi vroče kakor v peči ali pralnici, in ko sanjajo kmetijska dekleta v svojih po kvasu (drožah) in kiselkastem blatu duhtečih posteljah o ljubezni, ima „le directeur de Poesia,“^{*)} Marinetti, rendez-vous z luno. — Vleže se v ta namen na desko, ležečo na belih penah potoka. In glej! Sveža luna z modrim trebuhom drsa popolnoma gola od oblaka do oblaka ter se vrže Marinettiju v roke, tako gladka, tako duhteča, da pesnik drhti od naslade.

Nekaj časa se jako originalno pogovarjata, nato se mu dama luna uda. Da bi se ji še lažje laskal, se Marinetti obrne... ter pljuskne v vodo, kjer se zbudi. Luna, revica, pa je bila vsa okrvavljena. „Bila je torej še devica!“, pravi pesnik. „To je čudno, po tolikih tesnih objemih s pesniki...!“

Poleg takih monstuoznih ekstravagantnostih smo našli v „Ville charnelle“ tudi marsikaj kuriozno-smešnega. Naj navedemo le nekaj takih mest publiku v zabavo!

V pesmi „Le laboureur et les pigeons“^{**)} govori pesnik o jatah golobov, ki se spuščajo na polje ter ga pokrijejo liki sneg. Pristavi:

^{*)} „Poesia“ je italijanska, ali bolje rečeno internacionalna Marinettijeva revija. O nji pozneje.

^{**)} Kmet in golobi.

^{*)} charnel, mesen, polten.

„Kaj zato, ako blato, ki ga odložite, ni vredno toliko, kakor rumeno klasje, ki ga krade! Tudi mi kopljemo, kakor kmetič, jame in brazde pod vrtečim se poletom lačnih sanj, ki ne bodo nikdar tega vrnile, kar so uplenile na svežih tratah naše lepe mladosti! Leteče jate belih golobov, ki ne pustite nikdar dovolj blata, da bi naposled zacvetela zlata žetev!“

V neki drugi pesmi interpelira svojo domišljijo z besedami:

„Oj ne, ubogi moj sen, šepasti sen, ki imaš podagro.“

Solnce mu je „evnuh Mesenega Mesta“. Smešna je tudi podoba:

„Barke plavajo in njihova napihnjena bela jadra so podobna grudim, skočivšim iz oprsnika.“ In druga: ...Podobni Kitajcem, obešenim za lase.“

Veleoriginalni pa so verzi o večernih zvezdah: „Večerne zvezde, zlate kurtizane, begajo in

blodijo liki prostitutke, ki se prikradejo v poletnem večernem mraku po dolgem spanju, polnem gnusa in temnih ležišč.“

Naravno je, da je taka hiperoriginalnost izzvala mnogo ostrih obsodb, toda dejstvo je, da je v splošnem „Ville charnelle“ apartno delo, apartno zaradi silne lirske moči, delirantne domišljije, fascinujočih podob in posebnega harmonskega novega ritma.

Knjigi „La ville charnelle“ je dodal Marinetti več navdušenih ditiramdov, ki kažejo, da ljubi in občuduje tudi muzo „drugih velikih pesnikov“; kakor pravi neki kritik. — Zaključek pa tvori „epilog“ „La Mort tient le volant...“ Pod tem naslovom opisuje Marinetti, — „avec une force d'expression vraiment admirable“, kakor piše neki kritik — mrzlično razburjenost gledalca avtomobilske dirke.

(Dalje prihodnjič.)

ALOJZIJ GRADNIK:

POZNA JESEN.

Leži poljana trudna zapuščena,
in k nji ni solnca od nobene strani;
blešči se slana bela in strupena,
kjer so duhte le rože še v srpani

ki prej je židana nosila krila,
in lepa še, cesarje je ljubila.
Prej je ležala na duhteči rjuhi,

in kjer žarela žita so rumena,
se zdaj gostijo sami črni vrani.
O ti poljana! Smrti izročena,
podobna ti si stari kurtizani,

a zdaj, ko vse lepote so razdale
nje vele roke, se brez vse zahvale
pečajo ž njo le cestni potepuhi.

VEKOSLAV:

KOT SVETEL ANGEL . . .

Kot svetel angel je najina mlada ljubezen,
o moja devotka, nad dušami nama bdela,
kot plah odsev iz večnosti, iz paradiža,
njegova krila nad nama so se blestela.

In meč njegov kot blisk ob polnočni uri
je branil naju pred strasti divjim morjem,
ki je rjavelo kot besnih tigrov krdelo
pod življenja črnim, nepoznanim obzorjem.

A zdaj, devotka, več angel nad nama ne čuva
in najini srca sta tuji si in mrtvi...

Ugasnil je blisk, le grom nama srca pretresa
in morje zagrinja zlobno dve novi žrtvi.

MILAN PUGELJ:

POVEST ŽURNALISTA.

VII.

Na svojem prejšnjem mestu sem bil in zakopan v stare posle. Danzadnem sama politika, večni boj med posameznimi strankami, ki se je zdaj jačal in ostril, zdaj zopet padal in se ublaževal. Kakor stroji smo sedeli za mizami, časopisi so šumeli pod našimi rokami, in peresa so enakomerno škrtala po belih papirjih. Skozi prostrana pisarniška okna je prihajala med nas nekako mokrotna in megljena jesenska svetloba tako medla in slabotna, da se je izpreminjala že za kupom knjig v pravo temo. Od jutra do mraka smo sedeli tako, oddajali še mokre rokopise staremu slugi, ki je prihajal iz tiskarne in se pojavljal resen in brez besede tik naših miz, kakor bi zrastel iz zemlje, molčeč odhajal, izginjal oprezno in tiho med durmi kakor duh z drugega sveta.

Ko se je zmračilo, smo se razhajali. Drugi so hodili tedaj v kavarne in gostilne, jaz sem bil željan izprehoda, zraka, zelenja, če ne drugega, pa velega listja, ki je ležalo vsekrižem po peščenih in vlažnih potih in stezah mestnega parka in padalo in padalo še vedno od vej brez konca in kraja. Po navadi sva se sestajala tam z Minko, ki je v zadnjem času izvedela po nekakšnih prijateljih in prijateljicah o mojem razmerju s poštarjevo hčerjo, bila vsa mračna in slabovoljna, pa še vseeno rada hodila z menoj in se pogovarjala nekako prijateljsko o vsem drugem, samo ne o tistem, kar jo je vezalo name.

„Brrr!“ — se je stresla včasih v hladnem jesenskem večeru, ko sva bila oba zavita v gosto meglo, in so gledale iz nje luči po mestnem šetališču kakor kresnice iz trave. „Da bi bila že skoro zima! Da bi padel sneg in ne bi več tako viselo, kakor visi!“ — In ko je padel sneg in je ona sedela v tej ali oni gostilni zunaj mesta, kamor sva se pripeljala s tramvajem, kako nedeljsko ali prazniško popoldne, ji je bila odveč zima in sneg in kratki dnevi in mraz, ki je bodel v lica kakor šivanke. „Da bi bila že spomlad!“ — se ji je hotelo.

Nekoč — nekega zimskega večera je bilo, ko je pihala zunaj burja, žvižgala med hišnimi ogli po ulicah gorindol, in sem sedel z njo v samotnem kotu velike kavarne, se je obrnila name

naenkrat z nekako razjasnjenim obrazom in odkritim vprašanjem. To je bilo tisti dan, ko je prišel popoldne čisto iznenada k meni v moje stanovanje prav isti pisatelj Ivan Svečan, ki mi je povzročil v življenju največ homatij in neprijetnosti. Potrkal je in ne da bi pričakoval odgovora, je prijel za kljuko in se pokazal med podboji, dolg, bled, razdolgočasen in pust kakor zimsko vreme.

„Dober dan!“ — je rekel, stisnil klobuk pod pazduho in snemal rokavice. „Jaz sem Svečan. Svoje dni sem imel nekega dekleta, ki mi je zdaj pisalo, da jo boste vi vzeli. Zato sem prišel!“ —

Jaz sem se čudil in z roko ponudil stol na oglu mize, za katero sem sam sedel. Kaj sem hotel?!

„Kako in kaj?“ — sem povprašal. „In zakaj? Ne razumem!“ —

„Rad sem imel tisto žensko, pa me skrbi.“ — je povedal. „Če bi se bil jaz kdaj ženil, bi bil gotovo njo poročil. Ker pa mi ni mogoče in se nikoli ne bom, ne bo torej nič iz takih računov. Kako je pa z vami?“ —

„Z mano?“ — Čemu me vpraša, sem si mislil, pa nisem tega izrekel. Ali neumestno se mi je zdelo, da mu je ona sploh pisala. Razmerje med obema je končano, zakaj še po koncu drezati vanj in celo od njene strani! Oslabovljilo me je.

„Jaz mislim“ — je rekel Svečan — „z vašimi dohodki, z vašo službo. Ženska stane: ali ste kaj računali? Klobuki, obleke, obutev, stanovanje za dva, hrana, sploh dostojno življenje. Moj prijatelj, sodni uradnik, se je oženil, pa ji daje na mesec za hrano in njeno oskrbo dvesto kron. In sam zase porabi ravno toliko. Jaz ne bi mogel toliko spraviti skupaj. Tudi nekoliko manj ne. Če pa ni dovolj denarja, je pa vse narobe. Le premislite!“ —

Meni se niso zdeli umestni njegovi računi in njegov prijatelj me ni popolnoma nič zanimal. „Vsak po svoje!“ — sem dejal. „Kakor kdo more!“ — A on me je še naprej dolgočasil, odšel je menda šele takrat, ko se je samega sebe naveličal. In slabo voljo je pustil za sabo, ki sem jo nosil

ves dan s seboj in jo prinesel zvečer k Minki v kavarno. Tam me je čakala in mi slavila tisto odkrito vprašanje.

„Kdaj se posloviva?“ —

Odkrito mi je gledala v obraz, smehljaj ji je igral krog ust, a bolesten in žalosten in tudi iz oči ji je sijala skozi tresočo se vlago grenkoba. „Povej!“ — je silila, in tudi sam sem se domislil.

„Treba bo!“ — sem izpregovoril odkrito. Vse sem že davno premislil, imel natančno pred sabo zakon z Minko in spomin, ki se splazi včasih preko mej in prepadov do Fani, pa ni bilo mogoče ničesar ukreniti. Zavedati se, da se sučejo okrog Fani drugi, da si jo laste in nazadnje enkrat osvoje, to je bilo neznosno, nemogoče. Torej ni bilo pomoči.

„Kdaj se poročita?“ — je vprašala Minka z istim izrazom na svojem mladem in svežem obrazu.

„Predpustom!“ sem odgovoril. „Zdaj — kmalu!“ —

Zopet sem si predočeval, da bi bila Minka poročena z drugim, da bi ne imel jaz nobene pravice do nje, a vse to me ni bolelo, ne žalilo, sploh ne dirnilo. Čutil sem, kako bi mi bilo vseeno. „Torej predpustom!“ —

„Ali ti je mnogo do nje?“ — je povpraševala.

„Toliko, da jo poročim!“ — sem bil odkritosrčen,

„In koliko je to?“ — se je zanimala še globlje.

„Mnogo, zelo mnogo!“ — sem pojasnil. Vezati se s kom za življenje, za vse dni, ki nas čakajo od poroke pa do smrti, to je globok korak. Mnogi se spodtaknejo, padejo v prepad, ki je tako usodepoln, da se je težko iz njega izkobilati. Nemara bo z mano tako. Ampak videli bomo!“ —

Minka je sedela nasproti, glavo podpirala z desno roko, gledala zdaj v kamenito mizo, z levo pa gibala po njej, kakor bi pisala.

Pozno je bilo, ko sva odhajala iz kavarne, vse megleno je bilo zunaj, ulice so ležale prazne in zapuščene pred nama, nikjer popotnika, samo redkokje na oglu dremoten in dolg policaj z motno svetlikajočim mesecem pod vratom.

V veži tiste hiše je bilo, kjer sem stanoval in za durmi.

„Zdaj se posloviva!“ — je rekla Minka, stoječa v temi pred mano in s tresočim, nekako razboljenim glasom.

„Čakaj!“ — sem dejal, ker nisem nikoli poznal pri ženskah odločnosti. „Saj se lahko še pozneje vidiva, pogovoriva o tem in onem! Sploh ostaneva prijatelja!“ —

„Res?“ — se je njen glas skoro osvežil, a nenadoma je zatopotala po kamenitem vežnem tlaku. da sem jo moral miriti.

„Ne, ne!“ — je govorila v nagli jezi. »Ne maram, kratko in malo nočem, nočem! Da bi se ženske jezile nad menoj, tega nočem! Če imam kaj, imam sama, in nikogar nič ne briga. Tako pa ne in ne in ne!“ —

Obmolknila je, želela zbogom, se okrenila že med vežnimi durmi, se nenadoma vrnila in se me oklenila krog vratu.

„Poslušaj, duša!“ — je govorila, tiščeča glavo v mojo suknjo — „poslušaj! Jaz hočem, hočem! Kar si mi ponudil, tisto želim: tvoje prijateljstvo! Še govori z mano, kadar se snideva, kadar se vidiva, me ustavi in zadrži! Vselej tako napravi.“ —

Še nekaj časa je tako slonela, se nazadnje zravnala, obrnila k odhodu in obljubila, da se jutri vidiva.

In tako se je bližal čas svatbe. Fani je pisala, da je položaj, v katerega je zašla z menoj tak, kakoršnega ni želela. Poročila bi se pa najraje takoj, ker se boji očeta, sramote, zlasti sosedov tržanov. Jaz sem se peljal prvo nedeljo po tistem pismu k njej, se dogovoril z očetom, ki ni bil nič iznenaden, temveč vesel in podjeten, ukrenil vse potrebno na domu in skrbel za isto tudi tam, kjer sem služboval.

Vrtno stanovanje sem si najel, z drevjem pod okni in z rožami, ki so cvetele in drhtele od spomladi do jeseni po gredah in gredicah. Ko je prišla Fani vanj, je bila zadovoljna.

„Kakor doma je!“ — je rekla. „To me veseli, vidiš!“ — in smejala se je.

Oče ji je kupil pohištvo in iz posebne ljubezni je nama poklonil starinsko podobo z Madono, ki je imela s sinčkom vred taka lica, kakor bi si jih na vso moč napihnila.

Naenkrat je bilo vse gotovo. Neko dopoldne smo se peljali v koprivniško cerkev in tam so naju zavezali na večne čase in prav natanko do smrti.

VIII.

Ko sva se peljala na svatbeno potovanje in sedela v prijetno toplem kupeju drugega razreda, sva govorila o bodočnosti. Fani ni dvomila o njeni lepoti, neskajenosti, o zadovoljnosti in sreči, ki se bo večala in poglabljala z leti. Tudi jaz sem bil takih misli. Prijetno je človeku, če ima

na svoji strani žensko in prijateljico obenem. Vse drugače je vezana nanj, kakor drugi ljudje, kakor znanci in znanke, tudi vse kaj drugega ji je lahko povedati kakor njim, ki so mrzli in obdani z lastnimi skrbmi.

Peljala sva se v toplejše kraje, ostala tam par tednov in se vrnila nekoč pozno v noč v pripravljeno stanovanje. Pozvonila sva in priletna Barba, ki jo je Fani že prej preskrbela za najino strežnico in pomočnico, je pridrsala v velikih copatah in s svečo v roki, pogledala skozi motne šipe, dobrovoljno pokimala, se vrnila in prišla zopet k durim z blagoslovljeno vodo na majhnem belem krožniku in oljkovo vejico v njej. Tedaj je šele odklenila in pričela takoj z molitvijo in blagoslavljanjem.

„Je že dobro!“ — sem jo smehljaje pohvalil. „Ste že prav napravili!“ —

V sobi sva odložila vrhnjo obleko in Fani je pripravljala čaj. Vse med smehom, šaleča se z gospodinjstvom, je preohlapno prišla belo in rožnato skodelico, ki je padla in se razbila. Dirnilo jo je — Bog ve, zakaj. Da se ji pripeti nesreča prvič, ko stopi v domačo sobo, to ji ni hotelo v glavo.

Pričelo se je prijetno, sporazumno življenje. Vse mi je bilo prav, z vsem sem bil zadovoljen, samo s posetom Svečanovim ne, ki je prišel posetit „svojo staro znanko in rojakinjo“. In še zlasti mi ni bilo všeč, ko sem razvidel in dobro spoznal, da je Fani s posetom zadovoljna, da ga je celo vesela in ga vleče, kolikor se ji posreči, na dolgo.

„Klavir igrajte!“ — ga je prosila, ko se je odpravljaj na pot. „Še malo zaigrajte! Kdaj vas že nisem slišala?“ —

Peljala ga je v sosednjo sobo, povabila tudi mene in tam sva ga poslušala. Čisto bled, popolnoma pust je bil njegov obraz, ko je sedel za klavirjem, a beli dolgi prsti so se dotikali in begali po tipkah kakor sence. Čudovito je igral tisti človek. Jaz sem že slišal komponiste, umetnike v prav taki stroki, a še nikoli mi ni šlo nobeno igranje tako globoko. To je bilo baš tako, kakor bi strune govorile, jokale in tožile.

„Še eno!“ — je prosila Fani, ko je nehal. „Še tisto humoresko, tisto znano!“ —

Ni se domislila naslova, pa jo je on vseeno razumel. Igral je iznova, in tako se mi je zdelo, kakor bi se strune smejale, kakor bi se basi krotali, visoki toni pa vriskali, nagajali in izzivali v neizmerni porednosti.

Skoro brez slovesa je odšel.

„Kadar igra, je vedno tak!“ — je pojasnila Fani. „Napravi tako, kakor nihče ne pričakuje. To, da je odšel brez slovesa, to še ni nič hudega!“ In naprej je pripovedovala o njem z vidnim zanimanjem in s simpatijami, ki bi jih otipal slepec. Da je on izgrešil svoj poklic, da bi bil moral postati glasbenik in ne pisatelj. In še dalje tako — pravzaprav brez kraja. Jaz sem na njegovo igranje hitro pozabil in nič prijetno mi ni bilo ob njenem pripovedovanju in razkladanju. Poprej ga je imela rada, sem si mislil, najbrž ga ima še sedaj. In če ga nima, ni nič enostavnejšega in lahko možnejšega na svetu, da se prebude stari nagibi, da se ožive ali pa še tako izpremene, da postanejo močnejši, kot so bili včasih.

Večkrat je prišel po prvem posetu. Vsaj vsak teden enkrat. In pripetilo se je nekoč tudi, da sem ga našel pri njej, ko sem se vrnil proti večeru iz pisarne. Ona je sedela na zofi tik stene, on za klavirjem, poglabljen v igro. Menda me sploh ni videl. Ko je po igranju odhajal, je stisnil njej roko in se ji poklonil, name pa, ki sem stal blizu nje, se ni niti ozrl. Slabe volje sem bil tisti večer, a Fani se je smejala. Da sem smešen, mi je očitala in se norčevala. Tam vidim črno, kjer je belo, tam zlo, kjer ga ni. Zakaj naj bi ne prišel semintja gospod Svečan? Hudega ne stori ne v besedah ne v dejanjih in — ona je prepričana — da celo v mislih ne. Samo krasno igra in prijetno zabava tik klavirja, kar je njej drago in prijetno. Godba je vendar nekaj takega, kar mora vsak pošten človek ljubiti. In še zlasti taka, kakor je Svečanova! — Ali bi mogel njenim besedam pameten človek oporekati?

Od tistega pomenka dalje sem vedno čutil, da je pri hiši nekaj narobe. Recimo, kakor bi visele vse slike postrani, ali bi bile vse preproge po tleh nagubane in privihane, ali bi se tiščala zofa na enem koncu stene, na drugem pa bila od nje cel pedenj oddaljena — ali — no — sploh navzkriž, navzkriž. Kar videl sem, da ni vse dobro, da ne tečejo pravilno ne dnevi, ne noči. Ob večerih je pričelo primanjkovati besed meni in njej. Jaz sem mislil svoje in ona tudi. Bogvekod se je mudila v svojih mislih in sanjah. In kadar se je prebudila iz njih, je bila v nekakšni čudni zadregi. Nekam nervozna in skoro plašna. Povedala je kaj takega, kar je bilo vidno brez premisleka in nepotrebno. Največkrat je poklicala Barbo.

„Barba! Ali ste prinesli v mojo spalnico vode?“ — je vprašala. „Jaz moram imeti ponoči požirek vode!“ —

„Še nisem!“ — je rekla Barba in odšla s posodo skozi vrata.

„Saj ni treba!“ — je zaklicala Fani za njo. „Saj ponoči nikoli ne pijem!“ —

Pogledal sem ji v obraz, pa se je nasmejala svojim besedam. „Zaspala sem!“ — se je hotela opravičiti in je pomela oči. „Koliko je že nocoj ura? Pozno mora biti, moj Bog, zelo pozno!“ —

Pa je bilo devet, prosim vas, šele devet.

Enkrat — kakor se vem dobro spominjati — sem jo iznenadil z nedolžnim poizkusom. Brata sem imel doma, mlajšega brata, ki mu je bilo ime Ivan, torej ravnotako kakor Svečanu. V nedeljo dopoldne je bilo, doma sem sedel v svoji sobi in čital pri pisalni mizi iz neke knjige, vrata v sosednjo sobo so bila odprta, in tam je hodila Fani in nekaj urejevala. Pismo noša je zunaj pozvonil, in Barba mi je prinesla na mizo dvoje ali troje pisem. Nagloma mi je šinila misel v glavo in sem izpregovoril.

„Fani!“ — sem zaklical. „Ivan mi pismeno sporoča, da naju v kratkem obišče!“ —

Nagloma se je pojavila na pragu, nalahko rdeča v lica in vidno vesela.

„Ali ni zapisal natančno kdaj?“ — se je spozabila in prenačila z vprašanjem. „Da veva doma čakati!“ — je dostavila. „Gotovo pove kaj novega, zaigra zopet!“ —

„A?“ — sem se nalašč začudil.

„Kaj?“ — se je začudila še ona.

„Poglej jo!“ — sem dejal. „Napačno si me razumela. Moj mlajši brat Ivan je pisal, da naju v kratkem poseti!“

Nenadoma je izginila med vratmi in tisto dopoldne je nisem več videl do kosila. Takrat je prišla bleda in mirna in govorila vsakdanjosti. O očetu največ, ki je zasledil tuintu novo starino, in ker ne more pregovoriti lastnika k prodaji, je ob ves spanec in prečuje vse noči. Nekakšni svetniki so menda, eden je brez nosa, drugi brez ušes, tretji brez rok in vsi skupaj so črvivi in mehki kakor nagnita jabolka.

Po tistem dogodku je zbolela in ležala na postelji par tednov. Pozdravila se je kmalu, in tudi otrok je bil jako čvrst in zdrav. Fant je bil in na vsem ga je bilo lahko izpoznati. Debeloglav je bil, rdečeličen, krog sebe je mahal s polnimi ročicami, kmalu stiskal pesti in kričal v svojih potrebah tako dovzetno, da ga je bilo celo stanovanje polno. Najeli smo mu pesterno, preskrbeli voziček z višnjevo in čipkasto streho in se zabavali z njegovim smehom in njegovo jezo. Fani je naglo okrevala in postala po bolezn

mного krepkejša in polnejša. Prava gospa in mlada in brhka in prijetno razvita žena je nastala iz šibkega prejšnjega dekleta, ko nas je posetil oče poštar, se ji ni mogel načuditi.

„Poglej jo, kaka ti je, poglej jo!“ — se je čudil, pa zopet prešel na svoje starine. „Kaj misliš, koliko sem dal za tiste svetnike?“ — se je obrnil k meni. „No, reci koliko? — Vidiš, ne ugameš. Deset dvojač, pa ti tako povem, da so vredni brat bratu dvajset kron. Od takega kiparja so, ki je bil svoje dni tako imeniten, da je šel njegov glas po vsem svetu. Naš nadučitelj mi je to povedal. Tudi ime je vedel, jaz sem pa pozabil in se ne morem več domisliti!“

„Dobra kupčija!“ — sem ga hvalil in mu natočil vina.

IX.

Tu nas je pričel zopet obiskovati „hišni prijatelj“. Proti večeru je vedno prihajal in odhajal pozno v noč. Zdaj ni ostalo več pri samem igranju in poslušanju. Z mojo soprogo se je spuščal v kolikor mogoče zamotane in po navadi tudi ne ravno primerne debate, se prepiral, utemeljeval svoje nazore, se jezil in ji največkrat ob koncu tako povedal, da se mu zdijo njeni možgani taki, kakor privezane kroglice. Zaženi ali zatrkaj kamor hočeš, vedno ostane vse skupaj tam, kakor je bilo. Vtikal se je v najine čisto privatne razmere. Nekoč je vprašal, če nara ne manjka denarja. Povedal je, da je prodal v zadnjem času dovršeno daljšo novelo za dvesto petdeset kron. Samemu za enkrat zadostuje dvesto kron in zato — če sva na slabem — nama drage volje odstopi petdeset kron. Razjezilo me je, ko pa je pričel še tožiti, da ga tisti večer oba skupaj dolgočasiva, je po meni kar zakipelo, nemudoma sem vstal in odšel v sosednjo sobo. Tudi on se je bil menda odpravil, ker je bila Fani takoj za menoj v sobi. Sedela je na stolu in se naslanjala na mizo, jaz pa sem hodil vznemirjen po sobi gorindol in premišljal — kakor sem tedaj pošteno trdil — nesramnost vsiljivega domačina.

„Meni je dovolj!“ — sem se oglasil zelo odločno. „Ta človek je neznosen?“ —

„Zakaj?“ — je vprašala ona tako nedolžno, kakor bi se ne bilo nič pripetilo.

„Zakaj, zakaj?“ — sem jezno ponavljal. „Kaj sediš na ušesih?“ —

„Hm“ — je zmajala z glavo in se mi skoro čudila. „Taka natura! V takih slušajih sem jaz drugega mnenja!“ — In po odmoru je vprašala: „Kaj mu pa hočeš pravzaprav?“ —

„Nič mu nočem!“ — sem se razvnel. „Samo tisto bi želel, da bi me pustil tako v miru kakor jaz njega. Blizu ga ni treba, pa je prav!“

Ona me je pogledavala najprej začudeno, se takoj nato zamislila, in nazadnje razložila svoj sklep.

„Ne, ne!“ — je dejala. „S tem se jaz ne strinjam! Bilo bi mi preveč dolgčas!“

Ko sem premislil vsestransko to njeno izjavo, mi je bilo nerodno in težko. V notranjosti me je bolelo, slaba volja me je obvladala, velika nezadovoljnost s samim seboj, s svojim življenjem, ki se mi je zdelo vse izgrešeno, razbito in nesrečno. Od tistih časov naprej sem se vselej umaknil, kadar je prišel Svečan, tudi njegove godbe, ki je bila po pravici povedano nebeško lepa, nisem ne maral, ne mogel več poslušati. Enkrat ob takem slučaju, ko je pel pod njegovimi prsti klavir, sem odšel ven v viharen in deževen spomladanski večer, krožil po mračnih ulicah in cestah, zavil nazadnje v strmo ulico in odprl težke vežne duri zelo starinske hiše. Saj sem prej govoril s prijatelji, enega, dva sem srečal spotoma na cesti, a oba sta bila prevesela in prerazposajena.

„Kje imaš pa boljšo polovico? Kako pa zarod? Presneto te je upognilo!“ — In še vse tako dalje je šlo, zato sem se izgubil v strmo ulico in odpiral težka vežna vrata. Hodil sem po temnih stopnicah zdaj na desno, zdaj na levo, vedno više in više, in obstal nazadnje na ozkem hodniku zadnjega nadstropja. Potrkal sem na bližnje duri in odzval se je znan dekliški glas.

Vstopil sem, in ko me je ugledala, ni mogla izpregovoriti od samega začudenja.

„Obiskati sem te hotel!“ — sem se nekako opravičeval in se začutil nenadoma tujca med tistimi davnimi, včasih tako domačimi podboji. „Ali se me bojiš, ali me ne poznaš več, Minka?“

„Še te poznam!“ — se je oglasila nekam počasi in mi ponudila stol. „Kaj te je prineslo k meni? Včasih, ko si me srečal na ulici, si me komaj hotel videti, zdaj pa si naenkrat sam prišel do mene!“

Njen glas se mi je zdel ves izpremenjen. Prej, v minulih dnevih tako svež in vroč, je zvenel zdaj vsakdanje, hladno, skoro mrtvo. Tudi njen obraz je bil drugačen in njene oči, ki so prej gorele živahnosti, zdrave strasti in naslade, zdaj so bile mirne, nalahko vlažne in motne.

„Nikogar nimam, da bi se z njim pogovoril“, — sem ji priznal odkrito — „pa sem prišel k tebi!“ —

„Kaj pa hočeš od mene — — sedaj?“ — se je nekako vsakdanje čudila. „Ali si nesrečen, potreben tolažbe? O — jaz te znam tolažiti!“

„Ne tolažiti“ — sem jo do malega prosil (moj glas je bil tak) — „nas moških ni treba tolažiti, samo da se nas razume, razume!“

„No in kaj je?“ — je vprašala, kakor bi se mudilo priti do konca.

„Nisem prav storil!“ — sem se razodel. „Ženo imam doma, ki se pri meni dolgočasi in hrepeni po drugem. Tisti drugi prihaja k meni na dom in jaz moram vse prenašati. Njega, njo in svojo nezadovoljnost!“

Nenadoma me je obšlo čustvo, kakor bi si moral oddahnuti, razmahniti bi se moral kakor ujet kragulj, napasti oči nad daljino, globino in širino, ki je tu nimam. „Odpri okno!“ — sem jo prosil. — „In svetilko odvij! Tako tesno je tukaj in mračno!“

Ubogala me je; okno je odprla, luč odvila, sedla nazaj na stol in povedala isto, kar sem sam slutil in vedel. „Ni pomoči!“ — je rekla. „Zase vem, da bi te bila ljubila, da bi ne bila potrebovala nikogar razun tebe. O drugih ne vem, kako jim je prav in dobro. Mogoče je, da si bil meni vse, drugi si pa malo ali nič. Kaj moreš ti zato, kaj morem jaz?“

„To je britko!“ — sem ji razkladal. „Čutiš srečo, prsti jo čutijo, pa je ne morejo roke nikoli prijeti. In še v zavesti živiš, da bo jutri, pojutranjem morda prepozno prijeti, nemara je že danes prekasno!“

„Razumem te!“ — je odgovorila. „Vse to sem doživela sama. Kakor se vem domisliti, je bilo že tisti hip zamujeno, ko sem se sploh domislila na to, da bi prišla. In kaj hočem zato zdaj jaz, kaj ti?“ —

Mislil sem, da bi šel po starem reku „dalje kakor bi videl“, da bi pustil vse v nemar, izginil in se več ne vrnil. Pa mi je odmajala z glavo, ko sem to povedal in vse v svoji vznemirjenosti, v vrvenju svojih misli, sem izpoznal njeno resnico.

„Ne bi mnogo opravil!“ — je govorila. „Tudi jaz nisem. Ali nič ne veš, da sem bila odšla za pet mesecev na tuje, da sem se nedavno vrnila?“

„Ne vem!“ — sem odgovoril. „Kdo bi mi povedal?“ —

„Kdo, kdo?“ — je ponavljala. „Ljudje! Kdo drugi?“ — In naštevala je z vidno ironijo, kako pozna ona vse moje podrobnosti. Kdaj se mi je rodil sin, kdo je tisti, ki je ljub moji ženi, celo natančno ve, kdaj je bil zadnjič pri nas.

„Danes!“ — je končala svoje naštevanje in se na glas in pikro zasmejala. „Hahahaha!“ — In vrnila se je nazaj, kjer je bila prej zaostala govorica. „Nič ne pomaga tujina!“ — je odločno zatrdila. „Ko bi mogel človek tisto pustiti doma ali vreči kakorkoli in kjerkoli od sebe, kar je glavno, takrat bi bil zdrav. Spomine da bi zagnal proč, razboljeno zavest, skrito vez, ki drži kakor železo! To je potrebno, drugo ne izda nič!“

Čudil sem se ji. „Tako mirna si se vrnila, Minka, tako hladna in pametna. Prej, ko si malo mislila, si ljubila, zdaj ko misliš, več ne ljubiš!“

„Ne!“ — me je zavrnila — „Ne! Samo srce je bilo prej mlado in verno, zdaj pa je staro in razjedeno od preišljevanj!“

Molčala sva; ona je strmela predse, jaz sem gledal skozi okno v viharno spomladansko noč. Bliskalo se je zunaj, treskalo, vihar je šumel nekje v bližini po drevju, dež je lil curkoma in debele deževne kaplje so odletavale na odprto okno in mi škropile v obraz. Prijetno mi je dela nevihta, nekako blažila me je in mirila. Pozno ponoči, ko sem se vrnil domov, je bilo v moji duši tako kakor po nevihti. Tu — tam še

visi rjani oblak, se plazi nekam proti goram, morda izgine, morda se vrne, komu je znana njegova pot? Vsekrižem so se podile misli in spomini: Minkino davno nagnjenje do mene, ki je bilo še enako veliko in močno, njeni nenadni poljubi in objemi, njene solze, ki so padale na tla kakor na izgubljene in zaigrane čase.

Žena je že spala. Mirno in vznemirjeno z narahlo razprtimi rdečimi ustnicami, da se je videla vrsta belih in drobnih zob, z belimi rokami prekrižanimi nad razgaljenimi grudmi in z lasmi, razpuščenimi nazaj po vzglavju kakor črno valovje. Tiho je bilo; le tiktakanje ure se je čulo in včasih iz sosednje sobe vzdih in samotni stok našega malega sinčka, ki je spal tam v svojem vozičku in v varstvu mlade varuške. Nenadoma sem se ga spomnil in nisem mogel drugače, kakor, da sem vstal in stopil k njemu. Smejal se je, na široko se je smejal z vsem obrazom, pesti je imel stisnjene — eno nad čelom, drugo pod brado, včasih se je oglasil, kakor bi hotel dati duška svojemu veselju.

„Lahko noč!“ — In sem ga miren poljubil.

(Konec prihodnjič.)

IVAN IVANOV:

KAKOR ČE POTOČEK . . .

Kakor če potoček tiho
sred ravnin šumljá,
sanjajoč o divnih čarih
skalnatih gorâ, —

Ljubica, tako o tebi
sanjam sred ravnin.
Žalostne so moje sanje,
polne bolečin.

Moja pesem vir je bila
gorski skakljajoč,
k tebi ga valov je gnala
čila, mlada moč.

Komaj virček je radósten
k tebi priskakljal,
že te zgrabil in odnesel
je usode val.

Virček brzi beg ustavil
sred je pustih polj,
tih zamišljen teče, nosi
težko svojo bol.

IVAN IVANOV:

ODKOD SI TI, DEKLÈ, DOMA?

I.

Odkod si ti, deklè, domá,
da nimaš zvestega srcá,
da sladko fantom govoriš,
a varaš, celí sveti slepiš?!

Saj nisi s širnih tam ravnin,
kjer jaha puste smeli sin,
kjer glási vijoli drhté,
oči ciganske se žaré!

Saj nisi sred palač doma,
kjer srce s srcem se igra,
kjer vse življenje ples lahák,
a sredi med plesalci — vrag!

Deklet slovenskih sestra si,
rodú slovenskega si hči!
Tvoj dom — moj dom, tvoj rod — moj rod,
in vendar ti, dekle, — odkod?

II.

Odkod si ti, deklè, domá?.....
Glej, ljubil sem te iz srcá.
vse misli tebi žrtvoval,
a zdaj za vsako mi je žal!

Na misli, želj sem žrtvenik
postavil tvoj prelepi lik,
in svečenik le tebi zvest
sred daljnih bil dežel in mest.

Zvestobe nisi marala,
ljubav si mojo varala,
in vzela mi prelestni raj,
kot zmiije zvite laž nekdej.

III.

Odkod si ti, deklè, domá?.....
Prelestnih gledam cvet žená,
vrtove rož — pri cvetu cvet —
ponuja bujni tuji svet.

Naj trgam jih? — Zato rastó!
Naj vonjam jih? — Zato cvetó!
Ne! — gleda jih ponosni mir,
z višin jih gleda moj — prezir!

Morda strupene so kot ti,
morda le bôj me kras slepi!
Nevredne so, da radi njih
le eden pošljem k nebu vzdih!

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

„Matica Slovenska“ izda za l. 1909. sedmero knjig in sicer: 1) Bleiweisov Zbornik (študije o literaturi in politični naši zgodovini Bleiweisovih in Levstikovih časov); 2) Zabavna knjižnica z E. Kristanovim igrokazom v 3 dejanjih „Kato Vranković“ in povestjo Mil. Puglja; 3) Knezova knjižnica (obe z zabavnim čtivom); 4) „Onjegin“, pesnitev Puškina, prevedel dr. Ivan Prijatelj; 5) „Koroška“ I. zemljepisni del (s slikami in z natančnim jezikovnim zemljevidom te dežele) napisal dr. M. Potočnik; 6) Stanko Vraz (obsežna študija) napisal dr. Branko Drechsler; 7) Štrekelj, Narodne pesmi. Knjige bodo letos rano razposlane. —

Medved A.: Poezije. II. Ljubljana, 1909. Založila „Katoliška bukvarna“ Str. 203. Cena 4 K. Vsečina: a) V samotnih urah; b) Milim dušam in nemilim; c) Romance. — Med našimi najzrelejšimi, najtehtovitejšimi in najglobočimi pesniki je že dolgo Anton Medved. Čitaj karkoli izpod njegovega peresa, brez jedra, brez duha in lepote ni ničesar.

Tudi v najlahkotnejši lirski pesnici je ne le estetskih krasot, nego vselej tudi misel, ideja. Tudi Medved je „pesnik-filozof“, dasi nikdar vsiljiv, tendenčen ali celo prozaičen. Pesmist je, skeptik, ironik, cinik, a tudi idealist, melanholik, tenkočuten lirik. Poje, vriska, triumfuje, a tudi bije, strelja, grmi in treska, obupuje, resignuje. Medved pa ima tudi mnogo zlatega humora. Tako ta debela zbirka lirskih in epskih ter polemičnih pesnitev ne utruja čitatelja, saj se mu kaže pesnik vsak hip z druge strani. Ker so Medvedove pesmi vseskozi tudi oblikovno vzorne... nikjer odveč besed, nikjer prisiljenosti in barbarskih banalnosti... ima človek pri čitanju dvojni užitek!

Rostohar Mihajlo dr.: Uvod v znanstveno mišljenje. V Pragi, 1909. Založila Znanstvena knjižnica Omladine v Ljubljani. Str. 177. Cena 5 K 50 h. O tej knjigi, ki je nov, vesel pojav v naši književnosti, nam je obljubljena strokovna ocena. Za danes jo le najtopleje priporočamo. Združna tiskarna v Krškem je preskrbela knjigi prav elegantno opremo.

Glaser Karol dr.: Zal in Rudabeh. Prevod iz perziščine. Maribor, 1909. V samozaložbi. Str. 22. Cena 40 h. Neumorni orientalist prof. dr. Glaser je prijavil v „Straži“ odlomke epa „Šahname“ perzijskega pesnika Firduzija ter je ta svoj prevod ponatisnil v brošuri. — Ep „Šahname“ (= knjiga kraljev) pripoveduje o mitskih kraljih Erancev in njegov pesnik Firduzi je potreboval za svoje veledelo nič manje ko 60.000 distihov! Napisal jih je baje v 35 letih; rojen je bil l. 940 po Kristu ter je umrl 71 let star. Ep „Šahname“ je med Perzi baje prav popularen, in slovi Firduzi kot velik pesnik plemenitega srca. Popoln prevod v stilih imajo le Italijani, Francozi imajo prevod v prozi, večje odlomke pa ima nemška, angleška in tudi poljska literatura. Zdaj nam je podal dr. Glaser še odlomek v slovenskem jeziku. Hvalevredno delo!

Kaspret Anton: Tiranstvo graščaka Frana Taha in njegovega sina Gabriela. Maribor, 1909. Tisk tiskarne sv. Cirila. Ponatisk iz Časopisa za zgodovino in narodopisje. IV. letnik, 1909. Str. 37. Cena 45 h po pošti. Slovenski historik, ki vzlic svoji temeljitosti nikdar ni dolgočasen, nego zna vsako snov temperamentno, velezanimivo, pregledno in plastično podati, je prof. Kaspret v Gradcu. Nikdar ne pozabim njegovega predavanja na ljubljanski višji gimnaziji; imel je res svoje muhe, morda je tičalo v njem celó nekaj čudaka, a prof. Kaspret je bil vsem učencem ljub in simpatičen učitelj, ki je znal dosežati najlepše učne uspehe. Zadnja leta deluje marljivo tudi na literarnem polju. Njegovi spisi temelje na vestnem študiju arhivov ter so zato dragoceni doneski k bodoči zgodovini slovenskih dežel. Tudi njegov najnovejši spis o tiranstvu stattenberških graščakov Tahov je izvrsten prispevek k zgodovini kmetijske vojne l. 1573 na slovenskem ozemlju. Po smrti poslednjega celjskega grofa, Ulrika II. (1456) so pripadle mnogoštevilne graščine „Žovnečanov“ Frideriku V., ki jih je zastavil dvorjanom, vojsko. vodjem in drž. dostojanstvenikom. Ti so odirali slovenske in nemške kmete uprav zverinsko. Najhujši med njimi je bil graščak Fran Tah, znan „oderuh vseh oderuhov“, ki je v Dravinjski dolini posnemal v svojih instinktih Nerona. Tah je bil pravi razbojnik, tat, morilec, slepar, oderuh, nečistnik, skratka tip zločinca. Enak mu je bil sin Gabriel. Nesramnost Tahov in njihovih kreatur je bila glavni vzrok velikega kmetijskega upora pod vodstvom Ilije Gregoriča, Matija Gubca i. dr. Položaj slovenskih kmetov je bil obupen, življenje pod Tahi hujše ke smrt. A Tahi so imeli zaslonbo na dvoru! Branili in ščitili so jih deželni knezi ter vsi posvetni in cerkveni veljaki. Zato so se kmetje spuntali, se junaško borili za svojo svobodo in za čast svojih žen, a bili so končno premagani. Cesar, dvor in vse plemstvo so bili na strani graščakov proti kmetijski raji, ki se je morala kmalu udati neodvratni usodi. Prof. Kaspret ilustrira to dobo v svojem spisu z dolgo vrsto kričečih dogodkov in zločinov ter navaja dejstva, da se človeku ledeni kri v žilah. Zgodovina stattenberškega upora in njegovih vzrokov je sila bogata zanimivih dramatskih prizorov, in prof. Kaspret sam namiguje, da bi bilo tukaj najti krasno snov za slovensko zgodovinsko socijalno dramo. G. I. A. Glonar pa je našel urednika, ki je sam že poizkušal biti dramatik, da je ponatisnil sledeči skrajno netaktni napad na slovenske pisatelje-dramatike: „Veseli nad prezanimivim in lepim spisom (prof. Kaspreta) nam (= Glonarju!) kali samo utemeljena (s čim?) bojazen, da bo mogoče kak slovenski jetičen (??!) poet ob obilici snovi izkašljati (??!) par nebogljenih pesnitev...“ Obžalujem, da je našel tak „estetik“ zatočišče v — „slovenskem

mesečniku za književnost in prosveto“. Ne pljuvajte v lastno skledo!

Anton Goričar.

Družba sv. Mohorja v Celovcu je zaradi večjega dela v tiskarni in ker je izvršila vse knjigoveško delo v lastni knjigovoznici, malo pozneje kakor lansko leto dogotovila letošnji književni dar za svoje člene. Razpošiljanje knjig se prične prihodnji teden; najprej jih prejmo najoddaljenejši člani — v Ameriki, Afriki in Aziji — za njimi najbližji — Korošci, potem pa člani v raznih krajih slovenske zemlje.

Zeyer Julijus: „Blagor na vrtu cvetočih breskev“ in „Mavrični ptič“. Cena broš. knjigi 223 str. K 1'40, s poštnino 10 vin. več. — „Goriška tiskarna“ A. Gabršček v Gorici. — Tudi ta knjiga je izšla brez uvoda in brez potrebne životopisne študije. Jezik prevoda je čeden, dasi ne vzoren. Romantično fantastni povesti bosta ugajali. Izdaja je lepa. Priporočamo jo najtopleje. Zeyer, slavni češki umetnik in pisatelj svetovne slave, bi zaslužil, da spoznajo Slovenci vsaj njegove glavne romane! Tu je začetek. Naj bi mu sledilo še več prevodov!

Breznik Anton: Slovanske besede v slovensčini. V Ljubljani, 1909. Založila „Kat. bukvarna“. Str. 46, cena 80 h. Prav zanimivo delce, ki je dober prispevek k sloven. jezikoslovju; koristen pa postane še, ako ga naši književniki in žurnalisti najprej pazno prečitajo ter se nato Breznikovih navodil v praksi drže! Pri nas pa se prav literatje in časnikarji nič ne brigajo za jezikoslovje, in zaman so vse razne slovničarske razprave, zaman vse graje in zaman vsa opozarjanja na razne hibe in razvade v naši pismenosti. Vsak pisatelj ima svoj pravopis in svoj jezik; ta maši v svoje spise češke, drugi ruske, tretji hrvatske besede in fraze, da imamo često pred sabo pravcat vseslovanski volapük. Poročilo o tej aktualni knjigi prepuščamo strokovnjaku za prihodnjč.

Ternovec M. A.: Mickiewiczova „Graziha“ in Puškinovi „Cigani“ v slovenskem prevodu. V Gorici, 1909. Tiskal in založil A. Gabršček. Cena 90 h po pošti. Strani 92. Ta prevod naj pokaže: a) Kako se more pisati slovenski jezik brez „bomkanja“ in „kotkanja“, brez „pikanja“, „kakorkanja“, in „razkanja“ in b) da imej vsak dober verz odmor (cezuro) in sicer trohejski po vsaki četrti, jambijski pa po vsaki peti in odnosno sedmi slovk... Lepo. A ta prevod ni čisto slovenski, nego slovenskopoljsko-ruski, tako da je nerazumljiv, nejasen, afektiran in zato docela neužit. Čemu je Gabršček izdal ta dva „prevoda“, ki ju ne more čitati nihče brez muke in jeze, nam ostane zagonetka. Škoda stroškov!

Dokler Anton: Slovarček k izbranim Ovidijevim pesmim Sedlmayerjeve izdaje. Ljubljana 1909. Založila „Katoliška bukvarna“. Cena K 1'90. Ta „slovarček“ je preparacija k običajnemu izvodu iz Ovidijevih pesmi in prinaša, z najpotrebnejšimi slovniškimi in stvarnimi razlagami, slovenski prevedene manj navadne besede in fraze, ne v slovarski obliki, ampak verz za verzom. Knjižica je po tozadevnih virih praktično sestavljena in ima namen, začasno nadomeščati latinski slovar, ki ga še nimamo. Ulogo prehodne knjige bo pač izpolnila; več se od nje ne more zahtevati. Cena pa ji je nastavljena skoraj za polovico previsoko; 1 K bi bila dovolj.

T.

Jirásek Alojzij: Pasjeglavci. Zgodovinska povest. Preložil S. S. (molnikar). Založila Katoliška bukvarna v Ljubljani. Tisk Katoliške tiskarne. „Ljudske knjižnice“ četrti zvezek je prinesel ta najlepši češki ljudski roman, ki je izhajal

tudi že v V. letniku „Slovana“ (1906/7) v prevodu Fr. Govekarja. Na str. 18. „Slovana“ (V. letnik) je karakterizacija romanopisca Jiráska ter tudi ocena te krasne, ljudske zavesti, narodnega ponosa in kmetskega junaštva polne zgodovinske povesti iz 17. stoletja. Zanimiva je usoda slovenskih prevodov te epopeje češkega kmeta ob bavarski meji. Prvi prevod je prinašal Podgornikov „Slovanski svet“, a prevod se ni objavil ves, nego se je nenadoma prekinil; drugi, obenem najpopolnejši, od pisatelja avtorizovani prevod je objavil naš „Slovana“ ter prinesel obenem veliko število pojasnjujočih slik; tretji prevod (pravzaprav le opiljeni in popolnjeni prvi prevod) pa je izšel zdaj v knjigi. Natisnjen je bil že 1. 1906, a tiskarna ga je položila na književni trg šele pred kratkim. Četudi „Psoglavci“ (tako se glasi pravilno priimek Hodov, ne pa „Pasjeglavci“, kar se čuje dokaj banalno) niso Jiráskovo glavno literarno delo, je vendarle ta roman po svoji vsebini Slovincem najbližji ter po svoji krasni ideji svobodoljubja in narodnega ponosa najpodučnejši. „Psoglavci“ so velika umetniška slika muk, bojazni, sanj, junaštev in zmot češkega kmeta, tega simbola — slovanstva. Prav je torej, da se razširi ta roman tudi med širše plasti našega naroda. Prevod je dober, vesten, le mestoma svoboden, zato pa ljudstvu tem lažjeumljiv. — Tej knjigi je privezanih tudi še osmero „Kristusovih legend“ nam neznanega avtorja. Priproste in podučne so in narodu bodo le koristile.

Slowacki. 4. septembra t. l. se je izpolnilo 100 let, odkar se je v Krzemieniu v Voliniji narodil eden izmed največjih poljskih pesnikov in duhov — Julij Slowacki, ki je še prav tako modern in popularn, prav tako vpliven in svež, kakor bi pel dandanes. Stanisław Wyspiański, pred kratkim zamrl poljski najuglednejši moderni poet, je bil literarni učenec Slowackega, a tudi vsa najmlajša poljska literarna generacija stopa po sledovih Slowackega. Spočetka je bil Slowacki Byronovec, a l. 1830 ga je poljska ustaja krenila na patriotsko polje poezije. Bil je pesnik ustaških himen, ki so netile plamen narodnega navdušenja in svobodoumja. Sredi borbe pa je odšel Slowacki — ne ve se, zakaj — iz domovine ter se je nastanil v Parizu. Tam pa se je kmalu sprl z Mickiewiczem, svojim literarnim tekmečem, ter je odpotoval v Genevo. Ondi je spenil svojo dramsko pesem „Kordyan“, ki v svojih prvih dveh dejanjih spominja na Wertherja in Manfreda. „Kordyan“ je tip Slovana: navdušen se dvigne, da doseže svoj ideal: osvobodjenje naroda, a ko je treba, da stori odločno delo, tedaj klone, zlomi se. Plima in osek volje in značajnosti! Med največja dela Slowackega štejejo v prekrasnem jeziku in biblijskem slogu napisano apoteozo bolesi patriota z naslovom „Anielli“. Globina in smelost njegovih misli pa je v tem delu zavita v toli temno poezijo, da je „Anielli“ celó Poljakom neumljiva prekrasna literarna sfiga. Mističnost del Slowackega je vobče zelo velika. Največje njegovo delo, „Krst Duch“, polno melanholije, pesimizma in mistike, je takisto težko razumljivo. Takisto so „Svečenik Marko“, „Samuel Zborowski“, „Srebrni sen Salome“ i. dr. umotvori izrednega čara, a tudi zagonetne simbolike in mistike. Krasna, a po svoji ideji jasna je njegova tragedija „Lilla Veneda“, ki je še danes na repertoiru vseh večjih poljskih gledališč. Poljski kritik Cezare Jelenta je našel v delih Slowackega mnogo idej, sličnih idejam Nitzscheja in H. Heineja. Slowacki je pisal najkrasnejši poljski jezik ter je njegova pesem dosegla višek lepote poljskega jezika. Z idejne strani je Slowacki pravi poljski pesnik — pesnik velike narodne bolesi, zato je bil že za živa najpriljubljenejši narodni poet. Bil je med prvimi polj-

skimi demokrati in kot tak protivnik aristokratskega vodstva. Živel je v prvi polovici minolega veka, a njegov duh je zrl v daljnjo bodočnost ter je slutil dogodke, ki so se uresničili šele po njegovi smrti. Zato je pisal že takrat, kakor pišejo danes najmodernejši; zato je Slowacki še danes najmlajši poljski pesnik, svež in živ kakor prekipevajoča mladina. Mickiewicz in Slowacki: prvi plastik, jasen, naroden, — drugi ustvaritelj muzikalnih občutij in simbolski slikar, — prvi romantik zunanosti, — drugi romantik notranosti, sintetik barev in tonov s čustvi in misli, — prvi sorodnik Schillerjev, — drugi sorodnik Goethejev, Shellejev, Rosettijev. Mnogo sličnosti pa je med Slowackim in Lermontovom. Slowacki in Lermontov sta bila pesnika trpljenja in boli, oba je žgal nekak Prometejski ogenj, oba sta živela z nekakim sarkastnim patosom v svoji krvi, oba sta pozivljala svoje rojake na veliko delo ter sta budila speče misli in srca. Ali Lermontov ni došel do sinteze, ni videl pred sabo velike poti do ideala. Lermontov je trpel, gledajoč na generacijo pigmejcev, iščoč z Diogenovo laterno pravega človeka. Byronizem Lermontovljev je imel svojo kal v osebnem življenju pesnikovem in brezmiselnem življenju okoli sebe. Slowacki je ustvaril slično poezijo, ki ni poznala miru in radosti; vir njegove poezije je v nemirni, razpaljeni in mučeniški duši, toda sinteza in krona stvarjenja, ki dospe do misticizma, obsega obenem njegovo osebno tragedijo, ki je le odraz velike narodne tragedije poljske. Slowacki je širši, četudi ne globlji kakor sorodni mu Lermontov, a pri tem mnogo višji. Slowacki je bil apostel ideje, človek napredka, učitelj in voditelj za mnoge. Slowacki je umrl 3. septembra 1849, jedva 40 let star, v Parizu, kjer je pokopan na Montmartreskem pokopališču. Letos so hoteli prenesti njegove kosti na Wawel v Krakov; reakcija pa se upira, da bi počival v domovini Slowacki, ki jo je objokoval z bisernimi solzami. Nadejati se je, da se volja naroda izpolni tudi proti tem spletkam in da najde kralj poljske poezije svoj grob poleg poljskih kraljev in vitezov!

Nehajev M.: Bieg. Povjest jednog našeg čovjeka. Zagreb 1909. Str. 185. Tretja knjiga „savremenih hrvatskih pisaca“ rednih izdanj „Društva hrvatskih književnika“ je ta moderni roman mladega hrvatskega pisatelja, dramatika in kritika dr. Milj. Cihlarja. Suget romana je očividno črpan iz resničnega življenja ter iz polpreteklih dogodkov. Glavni junak, Gjuro Andrijašević, sin pomorskega kapitana, nadarjen in nežen mladenič, je slikan po vsem individualno, a ne kakor tipski predstavitelj mlajše hrvatske generacije. Ob tragični usodi tega mladeniča slika Nehajev bedno, plitko malomeščansko življenje ter se bavi z aktualnimi in važnimi psihološkimi problemi hrvatske družbe: z „begom“ od realnega življenja in ljudij ter z „begom“ pred dolžnostmi in resnim delom. Andrijašević pa je vendarle tudi tip Slovana, ki mahoma vzplamti ter se burno zažene v boj za življenje, a takisto brzo ohladi, ostavlja svoje cilje nedosežene ter išče rešitve v morskimi valovih. Ta tipična bolezen nevtrajnosti hrvatske inteligence je kriva vseh nesreč in porazov. Nehajev je to bolezen ostro analiziral in jo postavil pod neusmiljeno diagnozo. V tej osnovni misli leži kulturnosocialni pomen romana „Bieg“, ki je tehnično vrlo uspel ter obsega izredno zanimivo dejanje iz malega mesta ob morju, z Dunaja in z malomeščanske srednje šole. Spletke in borbe malomeščanskih profesorjev in občanov so slikane mojstrski. Roman je vseskozi aktualen, velezanimive vsebine, verne katakteristike oseb in dovršene tehnike. Ideja, ki jo zastopa, je zdrava in koristna. Naj bi jo mnogo čitala tudi naša mladina!

Kranjske gimnazije letno poročilo za šol. leto 1908/9 je izšlo v nemškem jeziku. Zakaj? Med 309 dijakov je bilo 305 Slovencev, 1 Čeh in 3 Nemci; med 16 profesorji in gimn. učitelji so bili vsi Slovenci. Ali je izdal ravnatelj Ignac Fajdiga, Slovenec, svoje nemško letno poročilo le 3 nemškimi nižjegimnazijcem na ljubo? Ali profesorski zbor nima več narodnega čuta, da napravi temu škandalu konec? Kar smejo druge gimnazije, mora smeti tudi kranjska! Opažamo tudi, da je bila dijaška slovenska knjižnica slabše pomnožena kakor nemška. Mimogrede omenjamo, da tudi naš „Slovan“ ni v milosti na kranjski gimnaziji. Ceno dajeta temu poročilu dve lepi slovenski predavanji in sicer prof. Fr. Komatarja slavnostni govor v proslavo vladarjeve šestdesetletnice in res izborni, ljubeznivi, pristrčni članek „Šola in dom“, predavanje prof. Maksa Pirnata na roditeljskem sestanku. Komatar je orisal v kratkih potezih razvoj socialnega življenja in narodne prosvete na Kranjskem in v Slovincih sploh v dobi vladanja cesarja Franca Jožefa, Pirnat pa je govoril o razmerju, stiku in prepotrebem medsebojnem podpiranju šole in doma s posebnim ozirom na kranjsko gimnazijo in na meščanske razmere v Kranju. „Naše rodoljubje bodi dejansko!“ piše Pirnat v nemškem poročilu „des k. k. Kaiser Franz Joseph-Gymnasiums in Krainburg.“ Bridka ironija!

—r.

„Kočevje“. V zadnji številki smo omenili dr. Štrekljevo izpeljavo te besede iz h(v)jčevje, od hvojka = hojka. Starosta naših jezikoslovcev, P. Stanislav Škrabec oporeka v 10. zvezku „Cvetja z vertov sv. Fr.“ tej razlagi in sicer zato, ker imajo vse izpeljanke iz besede „hojka“ naglas na prvem zlogu (n. pr. hójvina), Kočevje ga pa ima na drugem. Škrabec sam izvaja „Kočevje“ iz turščine, kjer pomeni „Nomadenlager“. V isti obliki korebne pozna to besedo ruščina, takisto kot izposojenka iz turščine. Škrabec sodi, da so priseljeni Nemci (v 14. stoletju) zares mogli biti „kočujoči“ — nomadisierend; prav v tisti dobi pa so se selili Turki v Evropo in so prenesli svojo besedo na Kočevce. Med Slovenci se je prijel tem laglje, ker se glasovno ujema z domačo besedo „koča“. — Nam se zdi, da bo težko dokazati domnevo o kočevskih „Nomadih“.

Dr. Jos. Tominšek.

† **Vidrič Vladimir dr.** V Zagrebu je umrl 29. sept. t. l. mlad, izredno nadarjen mož, moderni pesnik dr. V. Vidrič, star šele 35 let. Pokojnik se je narodil 20. travna 1875 v Zagrebu. Oče dr. Lovro je bil rodom Slovenec in prav posebno inteligenten človek, mati mu je bila Hrvatica Tomičičeva. Vladimir je kazal že v gimnaziji velike darove, ter je imel zlasti v matematiki čudovit spomin. Bil je vse-skozi odličnjak. V Pragi je poslušal pravoslavne študije, ki jih je dovršil v Zagrebu. Tu je tudi promoviral za doktorja prava. Zaradi madjarske zastave, ki so jo sežgali hrvatski dijaki, je presedel 6 mesecev v zaporu. Pripravljal se je za vseučiliško profesuro, a zaradi spora z madjarsko vlado je svojo namero po enoletnih študijah na Dunaju opustil ter se je posvetil odvetništvu. Dr. Vidrič se je že izza mlada bavil s pesništvom, a prve pesni je objavil šele l. 1896. v „Viencu“. Sodeloval je v „Mladosti“, „Životu“ in končno v „Savremenuku“. Leta 1907. je izdal v lastni založbi svoje „Pjesme“. Vidrič je bil eden izmed največjih pesniških talentov Hrvat. književnosti vobče, a od modernih pesnikov je bil najizrazitejša pesniška individualnost. Imel je izredno globoko izobrazbo, fin okus, najnežnejši čut in plamteč temperament. Ljubil je staro zgodovino in srednjeveško romantiko, zlasti pa orijentalne pesnike in pripovedke. Kot pesnik je bil epik z lirskim zanosom. Vse svoje pesni je znal na

pamet, mnogo jih sploh ni zapisal. V tem oziru je bil nekoliko čudak. Z dr. Vidričem je izgubila hrvatska književnost svojega najboljšega in najmodernejšega poeta, a Hrvatje jednega največjih inteligentov. Bil je tudi zunanje krasen mladenič izredno simpatične narave, tako da ga je ljubil vsakdo. Žal, da ga je ubila strast, ki je ubila največ naših talentov. Bil je Slovincem dober prijatelj in nam ljub tovariš. Najlepši mu spomin!

Slovenski zemljevid „Matice Slovenske“ bo 91 cm. širok in 125 cm. dolg ter izide v 4 listih. Dobiti ga bo ali enostavno na papirju ali napetega na platno; za ta zadnji slučaj je zopet razločevati troje: a) vsak izmed 4 listov je nalepljen na dobro sivkasto platno in je razdeljen v 16 delov (torej zložljiv, v žepnem formatu); b) vsi 4 listi se prilepijo skupaj na močno, belo platno, toda tako, da se da ves zemljevid zložiti v 4 dele (zemljevid bi se dal obesiti); c) vsi 4 listi se prilepijo skupno na močno, belo platno kot celota; vsak zemljevid dobi zgoraj in spodaj ličen lesen rob in obešalo. Napenjanje stane: a) 2 K 52 h (za vse 4 liste), b) 3 K, c) 3 K 90 h. — „M. Sl.“ prosi p. n. gg. poverjenike in odjemalce zemljevida, da bi ji z naročilom obenem javili, ali in kako naj se poedinim naročnikom zemljevid prilepi. Kdor pošlje le 5 K (oziroma ako ni matičar, 6 K), dobi zemljevid enostavno na papirju.

Davorin Trstenjak: „Uzgoj čovjeka borca“.

U Zagrebu. Tisak C. Albrechta (Maravič i Dečak) 1909. Cena 1 K. Strani 75. — Znani pedagoški pisatelj, gospod Davorin Trstenjak, naš rojak, je spisal novo vzgojeslovno študijo, ki bi jo morala imeti vsaka šolska knjižnica in ki bi jo moral prečitati ne le vsak šolnik nego tudi javni delatelj. Pisatelj se je lotil v resnici aktualnega temata: Kak o vcepiti mlademu človeku vero v sebe in v svojo moč! „Rado se nadamo nekakvoj sreči i očekujemo tuđu pomoć, mjesto da vjerujemo u se i da se borimo na svakom polju“ — piše avtor v uvodu. Kdor veruje v sebe, se ne boji vsakega vetriča, ne klečeplazi pred moćci, nego koraka pogumno po poti, ki mu jo kaže prepričanje, svoja korist in korist naroda, kateremu pripada. Energični človek je avtorju vzor. Neustrašen človek je pravi človek, ne sicer tisti brezobzirnež, ki ga uči Nietzsche, ki maršira preko trupel svojih bližnjih k svojemu cilju, nego tisti junak, ki nosi v prsih ljubezen do svojih bratov in navdušenost za napredek. Trstenjak je adresiral svojo knjigo na nas Slovence, Hrvate in Srbe. Ako stoje naše stvari slabo, kaj je krivo? Naša sužnja narava, naša boječnost, slabost in nesamostojnost. Vsa šolska vzgoja je zagrešena, ker pač vbija mlademu človeku v glavo nekatere „znanosti“, premalo pa navaja človeka k samostojnosti, k svobodnemu mišljenju. Bismarck je delil narode v „moške“ in „ženske“ narode. Moški, t. j. energični narodi so mu Nemci, Angleži, severni Amerikanci, sploh vsi Germani, potem Francozi, Italijani, Magjari in Japonci. Skozinskož ženski, t. j. slabotni, „lirski“ pa so mu bili Rusi in Slovani sploh. Čehe in Bolgare bi bil pač moral Bismarck izvzeti, kajti zgodovina Čehov in Bolgarov nam priča, da sta ti dve slovanski plemeni polni energije, zato pa sta tudi najbolj napredovali. Tista pasja ponižnost in skromnost ter sužnja strahopetnost in udanost v „božjo voljo“, ki je poglavitna lastnost našega in hrvaškega ljudstva, je kriva, da napredujemo tako proketo počasi! Gospod Trstenjak se bori proti tem sužnjim svojstvom našega ljudstva in zato je njegova knjiga prava vzgojevalna knjiga! Ker smo slabiči, zato se širijo na naši zemlji in na naše stroške energični narodi, ki niso

tako „krščanski“, n. pr. Nemci, Magjari in Italijani, pa imajo več energije nego mi in zato več uspehov! Človek je takšen, kakoršni so bili njegovi vzgojitelji: roditelji, družba in vzgojitelji v ožjem pomenu. Zato se obrača Trstenjak z gorečimi besedami do vseh tistih činiteljev, ki jim je izročena naša mladina, da naj jo vzgajajo tako, da bode energična, neustrašena, da se bode mogla uspešno boriti za svojo eksistenco, za napredek in svobodo protivsem trinogom. Da bodo čitatelji videli, kakšna je vsebina knjige, naj navedem posamezna poglavja: Prva krepost (hrabrost). Energija. Strašljivost. Slabost i neznanje. Sudbina. Sentimentalnost. Askeza. Moralno otvrdnuće. Pravi junaci. Druga sredstva za uzgoj borca.

Kakršna je vsebina knjige, takšen je tudi Trstenjakov slog. Vsak stavek je ulit iz jekla. Vsaka misel je kakor oborožen borec. Trstenjak je svobodomislec, ne pa kak oficijalen psevdopedagog po milosti sv. Birokracija. Tak resničen pedagog seveda ni bil po godu madžaronskemu banu Rauchu, zato je moral — v pokoj. Trstenjakovo zlata vredno knjigo naj si omisli vsak slovanski učitelj in vzgojitelj! Zgodovina uči, da imajo samo energični narodi pravico živeti; slabotni in „ženski“ narodi pa so brez usmiljenja obsojeni na smrt.

A. Aškerc.

Prevost Marcel: „Kako pišejo ženske“. Poslovenil J. H. Salonska knjižnica, XI. V Gorici, 1909. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. Namen te knjige je podati občinstvu eno najboljših del ljubljence francoskega čitajočega občinstva. Za slovensko prevodno literaturo je Marcel Prévost skoro nepoznan. Kot realist se je poglobil v najgloblje globočine ženske duše, in sme se ga imenovati najboljšega poznavalca francoskega modernega ženstva. Prevost je vzoren stilist in gracilen umetnik, ki zna najpikantnejšo snov obdelati z okusom artista. Knjiga ima skozinskoz jako privlačno silo, in le težko jo človek odloži. Cena v celo platno vezani slovenski knjigi je K 4, s poštnino 20 vin. več. Priporočamo! — Več prihodnjic o tej duhoviti zbirki novelet.

GLEDALIŠČE.

† **Lier Karel.** Med češkimi igralci je umrl 5. t. m. eden najstarejših, najpriljubljenjših in izrazitejših, 66 let stari karakterni komik Karel Lier. Pokojnik je bil namreč med začetniki češkega igraltva; v mladosti je pretrpel najžalostnejša leta potujočega in stradajočega komedijantstva ter je šele poslednjih petnajst let deloval na Smichovu-Pragi. Karel Lier je igral v vseh dram. strokah; z ljubeznijo je nastopal v klasičnih delih in literarne igre je cenil visoko, četudi ni imel v njih baš največjih ulog. Vsako epizodo je igral z vzorno vestnostjo, inteligenco in silno izrazitostjo. Ustvarjal je realistično, živo do najmanjše poteze značaja ter razvijal vselej nedosežen temperament. Imel je v svojem glasu obsežen register modulatornosti ter je bil v tehničnem oziru dovršen. Njegov humor je bil pristen, zdrav, zato je užival največjo popularnost, tudi poslednja leta, ko je pešal. Njegov sin Fran je bil par sezon član slovenskega deželnega gledališča v Ljubljani.

Drama. Sezona se je otvorila 2. oktobra. Doslej je uprizorilo slovensko gledališče v Ljubljani sledeče: Revolucijska svatba. Igrokaz v 3 dejanjih. Danski spisal Sophus Mihaelis. Za slovenski oder priredil Fran Kobal.

— **Utopljenca** (Der Zerrissene). Burka v 3 dejanjih. Nemški spisal Joh. Nestroy. Poslovenil J. A. — **Ljubezni bdi.** Veseloigra v 4 dejanjih. Francoski spisala Flers in Caillavet. Za slovenski oder priredil Stanko Svetek. — **Galeotto.** Igrokaz s predigro in v 3 dejanjih. Španski spisal José Echegaray. Za slovenski oder priredila Minka Govékarjeva. — **Gdč. Josette** — moja žena. Veseloigra v 3 dejanjih. Francoski spisala Gault in Carvay. Za slovenski oder priredila Minka Govékarjeva. — **Strup.** Izvirna drama v 4 dejanjih. Spisal Ivan Novak. — **Opera:** Lohengrin. Romantična opera v 3 dejanjih. Uglasbil Rih. Wagner. Prevel M. Markič. — **Madame Butterfly.** Tragedija Japonke v 3 dejanjih. Uglasbil G. Puccini. Prevel E. Kristan. — **Opereta:** Dolarska princesa. Opereta v 3 dejanjih. Uglasbil Leo Fall. Prevel Mil. Pugelj.

NAŠE SLIKE.

Oton Iveković: Maščevanje v Gorindolu. (Umetniška priloga v treh barvah.) Hrvatski umetnik Iveković je po naročilu djakovske občine naslikal za dvorano djakovskega obč. sveta to veliko zgodovinsko sliko. Na njej vidimo bitko na cesti od Djakova proti Gorjanu meseca julija l. 1386. Karel Drački, kralj Ogrske in Hrvatske, je bil l. 1385 v Stol. Belemgradu kronan, a že l. 1386 v Budimu v kralj. dvoru zavratno napaden in malo dni nato v Višegradu umorjen, ko se je baš razgovarjal s kraljico udovo Elizabeto. Ta kraljica Elizabeta, udova Ljudevitova, je sama najela morilce kralja Karla Dračkega zato, da bi postala kraljica njena hči Marija, ki je bila omožena Sigismundova. To se ji je posrečilo, toda uprla so se hrvatski ban Fran Paližna, ban mačvanski Ivan Horvat in brat, škof zagrebški Pavel Horvat, ter bosanski kralj Stjepan Tvrdko. Ti so sklenili, da Karla Dračkega maščujejo. Da bi narod pomirili, sta se napotili kraljici z velikim spremstvom na Hrvatsko. A Hrvatje so na cesti vso četo zgrabili, palatina Nikolu Gorjanskega (de Gara), Blaža Forjača (morilca Karla Dračkega) in vse spremstvo ubili, kraljico Elizabeto (udovo) in kraljico Marijo Sigismundovo pa odvedli pred bana Horvata. Kraljico Elizabeto in Marijo so zaprli v Novem gradu ob morju, a že jan. 1387 so Elizabeto vpričo kraljice Marije zadavili. Kraljico Marijo je osvobodil iz ječe s pomočjo Benečanov knez krčki Ivan Frankopan (4. jun. 1387) ter jo odvedel v Zagreb, kjer jo je sprejel soprog Sigismund. Na sliki vidimo hrvatske „ligaše“ peš in na konjih, ko so zgrabili voz kraljic; kraljica Elizabeta se drži za glavo, kraljica Marija jo ščiti z lastnim telesom, palatin Nikola, ljubimec kraljice Elizabete, stoji še zaboden, in morilcu Forgaču (na tleh) preseka pravkar Hrvat glavo. V ospredju in ozadju divji ljut boj. — A. Millet: Cerkev v Grevillu. Francoska moderna šola. — H. Regnault: Obglavljenje v Tangerju. Najbližje Španiji leži Maroko (na severozahodu Afrike) z mestom Tangerjem. V deželi so večne ustaje in zarote, zato imajo krvniki mnogo posla. Justica je kratka: obsodba je izrečena in izvršena brez odlašanja. Španci imajo opetovane krvave boje z domačini, in poslednja vojna z maročanskimi Kabyli je izzvala celo v Španiji velike in strašne revolte (zlasti v Barceloni). — **Romanca** (umetniška priloga). — A. Sever: Dr. Fran Prešeren. Relief slovenskega umetnika. Odlive v bronu prodaja društvo „Prosveta“ v Ljubljani.